

ఈ క్షరస్థిత్య ప్రయోగములు
2

బ్రహ్మగర్భస్థిత్యములు

1505
10,270

వైద్యము (గ్రంథము)

ఆంధ్ర బ్రాహ్మమండలి గ్రంథమాల.

ఈశ్వరాస్తిత్వప్రమాణములు

బ్రాహ్మధర్మసిద్ధాంతములు

పండిత సీతానాథ తత్వభూషణ

విరచితము.

అనువాదకుడు

పాలాన జల లక్ష్మీనారాయణ.

స్కేల్ అండు కో., మద్రాసురకాల,

కాకినాడ.

1920

ఓం

1-FEB 1920

ఈ శ్వ రాస్తిత్వ ప్రమాణములు.

502

“ప్రమాణము” అను పదమునకు వాడుకలోనున్న అర్థమునుబట్టి ప్రమాణములిచ్చి ఈశ్వరుడు కలడని ఋషువుల రచుటకు వీలులేదు. ప్రమాణమనగా తెలిసిన యొక వస్తువు లింపండి తెలియని యొక వస్తువును గురించిన జ్ఞానమును పొంద గల సాధనము. ఎట్లనగా, మనమొక కాలువలో పడమరనుండి తూర్పునకు పడవలో ప్రయాణము చేయు చున్నప్పుడు, గట్టుమీదనుండు చెట్లు తూర్పునుండి పడమరకు ప్రయాణము చేయుచున్నట్లుకనపడును. కాని, చెట్లు కదలక స్థిరముగానున్న వనియే మన మెరుగుదుము. నిజముగా ప్రయాణముచేయుచున్నది మనముగాని పడవయేగాని, చెట్లుకాదు. ఈయనభవసిద్ధమయిన జ్ఞానముమండి మనకు తెలియని మరియొక నూతనాంశమును తెలిసికొనుచున్నాము. సూర్యుడు తూర్పునుండి పడమరకు ప్రయాణము చేయుచున్నట్లు కనబడుచున్నాడు గాని నిజముగా ప్రయాణముచేయునది మనము నివసించుభూమియే యనియు, అది పడమరనుండి తూర్పుగా ప్రయాణము చేయు

వీలు

లుండవు.

నిడ బట్టయే సూర్యుడు తూర్పునండి పడమరకు ప్రయాణమై
 ముచ్చేయుచున్నట్లు కనబడుచున్నాడనియు తెలిసికొనుచున్నా
 ము. పులి ఎల్లుండునని పిల్లవాడడిగినప్పుడు పెద్ద పిల్లివలెనుం
 డునని చెప్పి, పులియొక్క స్వరూపమును తెలియజెప్పుచున్నా
 ము. ఈ ప్రకారముగా ప్రమాణముల వలన ఒక సత్యమును
 ఋజువుపరచవలసి వచ్చినప్పుడు గాని, ఒక వస్తువును గురించి
 తెలుపవలసి వచ్చినప్పుడుగాని, రెండు వేరువేరు వస్తువులొండ
 వలెను. మనకు తెలిసినదొకటి తెలియనిదొకటి. ప్రస్తుతవిష
 యమున రెండువస్తువులు లేవు. ఈశ్వరుడు తెలియని వస్తువు
 కాదు. అంతేకాదు, మనకు తెలిసినవస్తువు అతడొక్కడే. మ
 న మెరిగినదంతయు, మనకు తెలిసినదంతయు, ఈశ్వరునిలోని
 దే. ఈశ్వరునియందు అంతర్గతమయినదే. ఈశ్వరునికింట్ల వే
 రయిన వస్తువు మరియొకటి లేనేలేదు. నిజము విచారించిన యె
 డల సమస్తమును బ్రహ్మమే. “సర్వోఖిల్విదం బ్రహ్మ” (ఛాం
 దోగ్య 3-14) అను ఉపనిషద్వాక్యము పరిమనత్యము. ప్రత్య
 క్ష, అనుమాన, శబ్దప్రమాణములయొక్క ప్రమాత్ర ప్రమే
 యము బ్రహ్మమే. అనగా, ఈమూడు ప్రమాణములవలనను
 తెలియబడునది, ఋజువుపలుపబడునది బ్రహ్మమేకాని అన్య
 ముకాదు. కావుననే, ప్రమాణ పదమునకు వాడుకలోనున్న
 అర్థమునందు ఈశ్వరుడు కలడని ప్రమాణములిచ్చి ఋజువు
 పరుచుట సాధ్యముకాదని చెప్పియున్నాము. మరియు,

మనము తెలిసికొను సమస్తవస్తువులు, నిజముగా ఈశ్వరుడని భావింపక, ఈశ్వరునికింటే భిన్నములనియెంచి, ఆసమస్తవస్తువులయొక్క అస్తిత్వమువలన, అనగా ఉనికివలన, వేరొక తెలియనివస్తువును, తెలియని కారణమును ఊహించినయెడల, ఆ యజ్ఞానకారణము, ఆ అనుమానింపబడిన వస్తువు ఎన్నడును ఈశ్వరుడు కాజాలదు. ఎందుచేత ననగా అది తప్పక ఆద్యంతములు గల పరిమితవస్తువగును. ఎట్లనిగా, మనము, మనకు తెలిసిన యొక వస్తువునూడి, వేరొక తెలియని వస్తువును అనుమానించినయెడల, ఆ తెలియని వస్తువు, ఆయనుమానింపబడిన వస్తువు, తెలిసిన వస్తువుకంటే భిన్నమునదగును. ఉదా: మనకు తెలిసిన విశ్వమునూడి, తెలియని బ్రహ్మమును అనుమానించిన యెడల, తెలియని బ్రహ్మము, తెలిసిన విశ్వముకంటే భిన్నవస్తువగును. బ్రహ్మము విశ్వముకంటే భిన్నమయినప్పుడు, విశ్వముకూడ బ్రహ్మముకంటే భిన్నమగును. ఇట్లు బ్రహ్మము, విశ్వము అరు పరస్పర భిన్నములగు కేసుపరిమితపదార్థము లేర్పడినవి. కావున, బ్రహ్మముగా అనుమానింపబడిన వస్తువు బృహద్వస్తువులలో కెల్ల బృహత్తిమమయినదియైనను పరిమితమయిన దగుటచే ఈశ్వరనామమనకు అర్హముకాదు. కావున ఈశ్వరునికింటే భిన్నమయినవస్తువుమరియొకటి కలదనుటకు వీలులేదు. కేసువస్తువులు లేనప్పుడు ప్రమాణ ప్రమేయము లుండవు. ఈప్రకారముగా ఈశ్వరుడు కలడనుటకు ప్రమా

ణములు అసంభవమునను, ఈశ్వరాస్తిత్వము ప్రమాణములకు అతీతమయియున్నది కాని, ప్రమాణరహితముకాదని తెలుపబోవుచున్నాము. భ్రాంతిజనకములగున యక్షులు, రాక్షసులు, దేవదూతలు, మొదలయినవి ప్రమాణరహితములు. అవికలవనుటకు నిజమైన ప్రమాణములు లేవు. అవి కల్పితములు, కేవలము విశ్వాసము మీద ఆధారపడియున్నవి. ఈశ్వరాస్తిత్వము వానినంటిది కాదు. సర్వమయును, సర్వవ్యాపియు, అనాదియు, అనంతమును అగు వస్తువు, జ్ఞానమునకు విషయరూపమునను అనగా తెలియబడునస్తు రూపమునను, జ్ఞానమునకువిషయరూపమునను అనగా తెలిసికొను నస్తురూపమునను, ప్రతిముహూర్తమునందునుప్రకాశించుచున్నాడు. తెలిసికొనునదియు ఆయనే, తెలియబడునదియు ఆయనే, గనుక, ఆయన కలడునుటకు ప్రమాణములియ్యవలసిన అవసరమేమియును లేదు. ఆయనను ఋషువులుపగలిగినట్టియు ఆయనకు భిన్నమయినట్టియు మఱియొక వస్తువులేనేలేదు. ఆయన అద్వితీయుడు, స్వయంప్రకాశుడు, స్వతస్సిద్ధుడు, ప్రమాణాతీతుడు. ఈ అర్థమునందే ఆయనకలడునుటకు ప్రమాణములిచ్చుట సాధ్యముకాదని చెప్పి యుంటిమి.

కాని, ఈశ్వరుడు జ్ఞానమునకుఏకమాత్ర విషయమయినను, అనగా తెలియబడునస్తువు ఈశ్వరు డొక్కడేయైనను, అక్షానానన్ధో, మనమాయనను గుర్తుపట్టజాలము. ఎట్లనగా,

ఒకశిశువుతండ్రి శిశువుయొక్క శైశవదశయందే విదేశము నకు వెళ్ళిపోయెను. శిశువుపెద్దవాడగునతరువాతతండ్రిస్వదేశమునకు మరలివచ్చి కుమారుని యెదుట నిలునబడెను. పుత్రుడు తండ్రినిచూచెను, కాని, అతడు తండ్రియనిగుర్తింపలేక పోయెను. ఆధ్యాత్మిక చక్షువు, జ్ఞాననేత్రము, తెరవకమునుపు జగత్ప్రతివిషయమును కూడ, మనదశఁబట్టిదే. మనమాయనను సర్వదా బాహ్యంతరముల యందు చూచుచున్నాము. కాని, గుర్తుపట్టజాలకున్నాము. మన మాయనను బాహ్యమున చూచినప్పుడు, ఆయనను గుర్తింపజాలక “ఇది జడజగత్తు” అను చున్నాము. మనమాయనను మనమనస్సునందు చూచినప్పుడు ఆయనను ఆనవాలుపట్టజాలక, ‘ఇది నేను’, “ఇది కేవల పరిమితముగు చైతన్యము” అను చున్నాము. బాగుగా పరిశీలించిన యెడల మనము నిజముగా పరిమితములో అపరిమితుని చూచుచున్నాము, కాని, అపరిమితుని గుర్తించుటలేదు. అపరిమితుని గుర్తించుటకు ఏదయిన సాధన మున్నదా? ఆహా, కలరు. ఆసాధనమునకే ‘ఈశ్వరాస్తిత్వ ప్రమాణము’ అని పేరు. మేమీయుపన్యాసమున ఆసాధనమును గురించి సంగ్రహముగా తెలుపుచున్నాము.

పాశ్చాత్య బ్రహ్మవిద్యయందు ఈశ్వరుడు కలడచుటకు నాలుగుప్రమాణములు కలవని వ్రాసిది. స్థూలదన్మలగుబ్రహ్మనాదులు ఈప్రమాణముల నన్నిటిని, పరస్పరభిన్నములగు

స్వతంత్ర ప్రమాణములని వ్యాఖ్యానము చేయుచున్నారు. మరియు, వారినారి జ్ఞానమును, అభిరుచిని అనుసరించి కొందరొక దానిని, మరికొందరింకొక దానిని ప్రబలతరములని వాదించుచున్నారు. నిజము విచారించిన యెడల ఈవివిధప్రమాణములు ఒకటే ప్రమాణము యొక్క వేరువేరు సోపానములు మాత్రమే గాని, స్వతంత్ర ప్రమాణములు కావు. ఏ ప్రమాణముననునను మిగిలినవాని నుండి విడదీసి ప్రత్యేకముగా గ్రహించనియెడల, దేనివలనను ఈశ్వరుడు కలడని ఋజువుపడనేరదు. వివిధప్రమాణములు ఒక సత్యమునై ఋజువుపరుచు సోపానములని గ్రహించినయెడల, ప్రతిప్రమాణమునందును, బ్రహ్మముయొక్క కొన్ని కొన్ని లక్షణములు తెలియవచ్చును. నాలుగు ప్రమాణములవలనను తెలియవచ్చు లక్షణములను ఒకటిగా చేర్చిన యెడల, ఒక సర్వాంగసుందరమగు బ్రహ్మవిజ్ఞానము కలుగును. ఈసంగతిని సంక్షేపముగా తెలుప ప్రయత్నించు చున్నాము.

ఈశ్వరాస్తిత్వమును ఋజువుపఱచుటకు నాలుగుప్రమాణములుకలవు. (1) కారణవాద ప్రమాణము (2) స్పష్టికౌశలప్రమాణము (3) అస్తిత్వవాద ప్రమాణము లేక జ్ఞానవాద ప్రమాణము (4) నైతికప్రమాణము. ఈనాలుగుప్రమాణములను మానవబుద్ధికిగల ఆలోచన శక్తియొక్క నాలుగు అంతరువులను తెలియజేయును.

ఆలోచనశక్తి అంతగాలేని మొదటి యవస్థయందు, మనుష్యునిబుద్ధి జడవస్తువుల స్వభావము, అవిపొందురూపభేదములు మొదలయిన వానిని మాత్రమే గ్రహింపగలదిగా నుండును. కారణములేనికార్యముండజాలను, ప్రతికార్యమునకును కారణముండి తీరవలయును' అను కారణవాద ప్రమాణమే జడములకు గురించిన పరిజ్ఞానమును గ్రహింపగలుగుటకు చాలియుండును. ఇట్టిస్థితి యందుండుమానవుడు ఈశ్వరుడు కలడనుటకు గూడ జడ విజ్ఞాన శాస్త్రమునందు ఉపపాదింపబడు కారణవాద ప్రమాణము చెప్పి యుక్తులతోనే తృప్తి నొందును. అప్పుడు ఇతర ప్రమాణములను కోరడు. వాని విలువను గ్రహింపజాలడు. పరిశీలన శక్తికొంచెము అధికము కాగానే, కేవలము కారణవాద ప్రమాణము చెప్పుయుక్తులు చాలవు. ఈరెండవ అవస్థయందు అతడు చెట్లయాకులు, శాఖలు, పువ్వులు, పండ్లు మొదలయిన వాని కూర్పునందు కానవచ్చు నేర్పరితనమును, జీవజుతువులకరచరణాద్యనయవములనిర్మాణమునందు కానవచ్చు కౌశలమునుచూచి విస్మయమొందును. అప్పుడు ప్రాణవిజ్ఞానశాస్త్రమును గ్రహింపగలిగి దానియందు ఉపపాదింపబడు సృష్టికౌశల ప్రమాణమునందు చెప్పబడు యుక్తులతో తృప్తి నొందును. ఆలోచనశక్తి ఇంకను కొంచెము అధికముకాగానే, సృష్టికౌశల ప్రమాణము చూపుయుక్తులతో తృప్తి నొందును. ఈమూడవ

అనన్తలో మనస్సుయొక్క ఆలోచన, జ్ఞాపకము, మననము, ధ్యానము, నిదిధ్యాన మొదలయిన అంతశ్చక్తులను తెలిసికొని ఆశ్చర్యము నొందును. అప్పుడు మనోవిజ్ఞానశాస్త్రమును గ్రహింపగలిగి దానియందు పాదాదిపదజేషు జ్ఞానవాదప్రమాణము నందు చెప్పబడు యుక్తులతో తృప్తి నొందును. అప్పుడతడు ఆత్మతత్వమును, దానిసాహాయ్యమున పరమాత్మతత్వమును గ్రహింపగలుగును. ఆత్మను గురించిన సత్యములు రెండు విధములు. ఒకటి జ్ఞానతత్వము, రెండవది నీతితత్వము. జ్ఞానతత్వమును మాత్రమే గ్రహింపగలిగినప్పుడు ఈశ్వరుడు సత్యస్వరూపుడనియు, జ్ఞానస్వరూపుడనియు, అనాతుడనియు గ్రహింపగలుగును. ఈతత్వజ్ఞానమును ఇంకను బాగుగ తెలిసికొని నిశ్చలధ్యాన నిమగ్నుడు కాగలిగినప్పుడు, సమాధియోగము నందు, ఆయన ఆనందస్వరూపుడనియు, అమృతస్వరూపుడనియు, గ్రహింపగలుగును. వివేచనశక్తి ఇంకను అధికమయి జ్ఞానతత్వమును మాత్రమే గాక నీతితత్వమును గూడగ్రహింపగలిగినప్పుడు నీతి విజ్ఞానశాస్త్రమును దానియందు పాదాదిపదజేషు నీతి ప్రమాణమును గ్రహింపగలుగును. ఈనాలవలన సయందు అతడు నీతితత్వములో తెలిసిన సత్యములవలన ఈశ్వరుడు పరిశుద్ధుడనియు, ఎట్టిపాపము చేతను అంటబడని వాడనియు, సత్యస్వరూపుడనియు, శివస్వరూపుడనియు, సుందరస్వరూపుడనియు తెలిసికొనగలుగును. ఈప్ర

కారముగా మానవుడు బుద్ధియందు క్రమవికాసమునొంది, పై నాలుగుప్రమాణముల సాహాయ్యము వలనను. “సత్యం జ్ఞానమనంత్రబ్రహ్మ, ఆనందరూపమమృతం యద్విభాతి, శాస్త్రం శివమద్వైతం, శుద్ధమపాపవిధ్ధం” అను సర్వాంగసూదరమయిన బ్రహ్మవిజ్ఞానము నొందును.

నాలుగు ప్రమాణములను గురించియు ఈక్రమ సూక్ష్మముగా తెలుపుచున్నాము.

(1) కారణవాదప్రమాణము:—ఈప్రమాణమున కారణము జడవిజ్ఞానశాస్త్రమునందు అవలంబించబడిన కార్యకారణత్వము. అనగా, ‘హేతికార్యమునకును కారణమునకి తీరనలయును. ఏకార్యమును తనంతటతాను కావాలగు.’ అనుసత్యము. జగత్తు ఒక కార్యము గనుక దీనికి కారణమునకి తీరనలయును, ఆకారణమే బ్రహ్మము, అని చెప్పుచున్నాడు. కాని జడవిజ్ఞానశాస్త్రమునందు ‘కారణము’ అను పదము రెండు అర్థములయందు వాడబడుచున్నది. మొదటి అర్థమునందు ఒక కార్యముయొక్క కారణము ఇంకొక కార్యమగుచున్నది. ఉదా. ఖ యొక్క కారణము కి అనినప్పుడు, కి అను కార్యము జరిగినయెడల ఖ అను కార్యము నిశ్చయముగా జరుగును. ఇట్టి కారణమునకు ‘నియతపూర్వనిష్ఠుటన’ అనగా నిశ్చయముగా ముందజరిగిన పని అని అర్థము. అగ్ని సంస్కర్మము వలన దహనకార్యము తప్పక జరుగును. ఎక్కిడ

ఏవస్తువు తగులబడినను, అంతకుముందు అది అగ్నిచూత్రముతోడి సంస్పర్శను తప్పక పొందియుండి తీరవలయును. అగ్ని సంస్పర్శలేని దహనక్రియయండదు. కావున, అగ్ని సంస్పర్శ దహనక్రియకు కారణము. ఇట్లే కంటికి వెలుగుతోడి సంస్పర్శము కలుగగనే వర్ణజ్ఞానము కలుగుచున్నది. గనుక, వెలుగు వర్ణజ్ఞానమునకు కారణము. స్పర్శేంద్రియమునకు వేడితోడి సంస్పర్శము కలుగగనే ఉష్ణజ్ఞానము కలుగుచున్నది. గనుక, వేడి ఉష్ణజ్ఞానమునకు కారణము. ముక్కునకు పుష్పము లలోని పుష్పాదీతో సంస్పర్శము కలుగగనే సువాసనజ్ఞానము కలుగును; గనుక, పుష్పాదీ సువాసన జ్ఞానమునకు కారణము. ఈ ప్రకారముగా ఒక కార్యమునకు ముందు తప్పక జరుగవలసిన కార్యము, దాని తరువాత జరుగు కార్యమునకు కారణమగుచున్నది. ఈ ఆర్థమునందు ఒక కార్యముయొక్క కారణము దానికి ముందు నియతముగా జరుగు మరొక కార్యమేయగుచున్నది. ఆముందు కార్యమునకు దాని ముందు కార్యమును, దానికి దాని ముందు కార్యమును, దానికి దాని ముందు కార్యమును కారణములు, మొదలు చివరలేని కార్యములగొలుసు, కార్యపరంపర ఏర్పడుచున్నది. ప్రతికార్యమును దాని తరువాత కార్యమునకు కారణమువలె కనబడును. కొంచె ముగోచింపగానే కారణముగా కనబడిన ఆకార్యముగూడ స్వతంత్రముగాక ఇంకొక

కారణము నపేక్షించుచుండును. ఇట్లు ఒకడు జీవితకాలమంతయు పరిక్షించినను, ఒక్క కార్యమున కయినను స్వతంత్రికారణమును కనుగొనజాలడు. విశ్వమునం దెక్కడజూచినను కార్యములేగాని కారణము దొరకిదు. అన్నియు కారణములేని కార్యములు. ఇట్టి భ్రమలో పడుటకు కారణము, ప్రతి కార్యమునకును వెనుకనుండు కారణరూపియగు శక్తిని కనుగొనలేకపోవుటయే; గనుక, 'కారణము' అను పదమునకు 'నియతముగా ముందు జరుగును' అని అర్థముచేసిన యెడల 'కార్యము'నకును స్వతంత్రమయిన కారణమును, నిజమయిన కారణమును కనుగొనలేక, మనమొక సుషిల్ పక్షి, నిజమయిన జగత్కారణమును, కనుగొనలేక పోచుము. కావున, ఇట్టి భ్రమలో పడుకుండ ఆప్తికులందరు జాగ్రత్త పడవలెను. 'హ్యూమ్', 'కావ్ట్రి', 'స్పెన్సర్' మొదలయిన దార్శనిక శాస్త్రజ్ఞులు సహితము ఇట్టి భ్రమలోనే పడిరి. 'కారణము' యొక్క రెండవ అర్థము 'శక్తి' ఈ అర్థమునందు అగ్ని, వెలుగు, వేడి, పుప్పొడి, మొదలగునవి కేవలము కార్యములు కావు. ఇవి కొన్ని కర్తులు. ఈ కర్తులే దహనము, వర్ణజ్ఞానము, ఉష్ణజ్ఞానము, గాఢజ్ఞానము మొదలగు కార్యములకు కారణములగుచున్నవి, అని దార్శనిక శాస్త్రజ్ఞులు చెప్పుచున్నారు. హ్యూమ్ మొదలగువారు కారణముయొక్క మొదటి అర్థముతోనే సంతృప్తి నొందిరి. కార్యపరంపరకు వెనుక కారణ

యాపిశేయగు శక్తియొకటి కలదని తెలిసికొనజాలరయిరి. వారి
 మతమునగు ప్రత్యక్షము మాత్రమే, ఇంద్రియజన్యజ్ఞానము
 మాత్రమే, జ్ఞానమున కంతకును ఆధారము. శక్తియనునది
 యొకటికలదని వానికి దృఢవిశ్వాసము కలదుకాని వావిశ్వా
 సము సహేతుకమనినది కాదు. శక్తియనునది ఎన్నడును
 ఇంద్రియములకు గోచరమగునది కాదు గనుకను ఇంద్రియ
 జన్యజ్ఞాన మాత్రమే జ్ఞానమున కంతకును ఆధారమని వాచు
 నమ్ముచుచు గనుకను, శక్తి శక్తియని ఊరక చెప్పినందువలన
 ప్రయోజనమేమి? శక్తి, కర్తృత్వము, లేక ఇచ్చ అనునది
 ఇంద్రియ గోచరము కాకపోయినను అది విశ్వాసయోగ్య
 మైన యెడల అది నిశ్చయముగా మన మనస్సులకు గోచర
 మగు సత్యమగునుండనలెను. ఇంద్రియాతీతమగు ఇచ్చా
 శక్తియనునది ఒకటి కలదని మనమనస్సులయందు నిదర్శము
 లేమనిన కిలవా? అహా, కిలవు. మనలో ప్రతివారును
 చేయు కార్యముల మూలమునగు శక్తి, కర్తృత్వము,
 లేక ఇచ్చాశక్తియొక్క నిదర్శనము స్పష్టముగా కనబడు
 చున్నది. ఇచ్చాశక్తిచేతనే నిద్రనుండి మేల్కొనినతోడనే
 కన్నులు తెరుచుచున్నాము, లేచుచున్నాము, నడుచుచున్నా
 ము, విచితముచందలి సమస్త కార్యములకు చేయుచున్నాము.
 ఇచ్చాశక్తి లేనిది మనము ఒక్కకార్యము నునను చేయుట
 లేదు. ఈప్రకారముగా కర్తృత్వములద్వారా మన మే

బాహ్యకర్మలను చేసినను, జ్ఞానేంద్రియములద్వారా ఆలోచన, ఊహ, అనుమానము, ప్రయత్నము మొదలయిన మానసిక కార్యములు మన మనస్సులలో జరిగినప్పుడును వానికి మూలములేక కారణము మన ఆత్మయొక్క శక్తి, కర్తృత్వము, లేక ఇచ్చ, అని మనము తెలిసికొనుచున్నాము. శక్తి, కర్తృత్వము అనునవి ఇచ్చయొక్క మారుపేర్లే. కర్తృద్రీయములతోగాని, జ్ఞానేంద్రియములతోగాని, మనస్సుతోగాని, ఏకార్యముచేసినను ప్రతికార్యమును శక్తివలననే అగుచున్నది. శక్తివినా ఏకార్యమును కాజాలదు. ఈప్రకారముగా, మనస్సు, ఇదు, ఇచ్చాశక్తియొక్క ప్రభావమును, ప్రత్యక్షముగా కనుగొనుచున్నాము. మన స్నేహితులు మన కార్యములను చూచుచున్నారు గాని వాని కారణమయిన మన ఇచ్చాశక్తిని చూడజాలరు. అట్లే మనమును మన స్నేహితుల కార్యములను చూచుచున్నాము గాని వాని కారణమయినవారి ఇచ్చాశక్తిని చూడజాలము. ఇచ్చాశక్తి మనముచేయు సమస్త కార్యములకును ఏకీకార్య కారణమయినను అభౌతిక పదార్థమగుటచే ఇంద్రియగోచరము కాజాలదు. అయినను ప్రతిమానప్రపంచ ఇచ్చాశక్తి సమస్త కార్యములకును కారణమని మనస్సుచే తెలిసికొనుచున్నాము. ఈప్రకారముగా సమస్త కార్యములకును ఇచ్చాశక్తియే కారణమని మనస్సుయొక్క ప్రత్యక్షసాక్ష్యము తీసికొని బాహ్యప్రపంచ

మునందు జరుగు సమస్త కార్యములకును ఒక మహాశక్తియే ఒక మహత్తమమగు ఇచ్ఛాశక్తియే కారణమని గ్రహింప గలుగుచున్నాము. శక్తిని ఆతర్యమునందు ప్రత్యక్షముగను, బాహ్యమునందు పరోక్షముగను చూచుచున్నాము. ఆశక్తి ప్రభావము వలననే అసంఖ్యాకములగు జ్యోతిర్మండలములు ఆకాశమునందు నియమాను సారముగా తిరుగుచున్నవి. వాయువు వీచుచున్నది, మేఘములు వర్షించుచున్నవి, అగ్ని జ్వలించుచున్నది, రక్తము ప్రవహించుచున్నది, ఉచ్ఛ్వాసని శ్వాసములు జరుగుచున్నవి, భోజన పదార్థములు జీర్ణమగుచున్నవి. విశ్వమునం దెటుచూచినను ఆమహాశక్తియొక్క కార్యములే. ప్రతికార్యము వెనుకను కారణరూపిణియగు మహాశక్తిని ఊహించుచు, ఏకార్యమును ఊహింపజాలము. ఈప్రకారముగా జడవిజ్ఞాన శాస్త్రమునందు మనము నేర్చుకొన్న కార్యకారణవాదమే ఈశ్వరాస్తిత్వమునకు కారణవాదప్రమాణమయినది. ఇప్పు డింకొకసంగతిని మనము తెలిసికొనవలయును. ఇచ్చ సర్వదా జ్ఞానమయము. జ్ఞానవిహీనమైన ఇచ్చ యుండుట అసంభవము. జ్ఞానమయమగు శక్తినిగాక మరియొక శక్తిని మన మెరుగము, మనసునందయినను ఊహింపజాలము. శక్తిని గురించి భావించిన యెడల జ్ఞానమయమగు శక్తినే భావించుము. సూక్ష్మదృష్టివిహీను లగుటచేతను కేవల స్థూలదృష్టితో విచారింపుటచేతను ఘానసిక శక్తులను

విశ్లేషణ చేయలేకపోవుటచేతను, కొందరు, చేతనమును అచేతనమునుగాని ఇట్టిట్టిదని ఎరుగరాని శక్తియను వస్తునొకటి కలదని భావించుచున్నారు. కావున, విచిత్రమగు ఈజగత్కార్యము యొక్క కారణముగా మనము ఏనిరంతర కార్యశీలమగు శక్తియొకటి కలదని విశ్వసించుచున్నామో, ఆశక్తి విషయమయి రెండు సిద్ధాంతములు మాత్రమే సుభవము. (1) శక్తియను ఒకవస్తువు లేనేలేదు, శక్తియందలి విశ్వాసమునకు ఆధారములేదు, ఆవిశ్వాసము యుక్తియుక్తముకాదు, అనుట. (2) ఆశక్తి జ్ఞానమయమగు శక్తి, ఒక లేక అనేక జ్ఞానమయపురుషులశక్తి, అనుట. ఈరెండే సాధ్యములు. శక్తి కలదు, కాని, ఆశక్తి అచేతనము, అజ్ఞేయము, అను సిద్ధాంతము, అయుక్తికము, ఎంతమాత్రము సహేతుకమయినది కాదు. అచేతనశక్తి, అజ్ఞేయశక్తి అనునది తెలిసికొనుటకును సాధ్యముకాదు, భావించుటకును సాధ్యముకాదు.

కారణవాద ప్రమాణమువలన మనము బ్రహ్మవిజ్ఞానము యొక్క ఒక అమూల్యమగు ఉపకరణమును పొందితిమి. శక్తి అనునది ఒకటి కలదని ఎప్పుడు తెలిసికొన గలిగితిమో అప్పుడే కొంతవరకు శక్తి స్వరూపుడగు పరబ్రహ్మమును దర్శింపగలము.

సంగ్రహముగా చెప్పినయెడల కారణవాదప్రమాణముయొక్క లక్షణమిది, ప్రతికార్యముయొక్క కారణమును

ఇచ్చయే, కార్యము ఎంతసామాన్యమయినను సరే, విశేషముగా జ్ఞానమును సూచించినను సూచింపకపోయిననుసరే, అది కేవలము ఒకజడ పరమాణువుయొక్క కదలిక మాత్రమయిననుసరే, ఇచ్చవినా ఆకార్యము జరుగజాలదు; నిస్సందేహముగా ఈజ్ఞానలేశము బ్రహ్మజ్ఞానము యొక్కబీజము. కాని, ఇది బీజముమాత్రమే, వృక్షముకాదు. ఈయుక్తితో ఈశ్వరాస్తిత్వము సిద్ధాంతము చేయబడలేదు. జగత్కార్యముయొక్క మూలశక్తి ఏకమా, అనేకమా, అనుసంగతి స్థిరపరుపబడలేదు. శక్తిఏజడపదార్థముతో సమస్తసృష్టిని చేయుచున్నదో ఆజడపదార్థము సృష్టింపబడినదా, లేక స్వయంభువుగా తనంతట తాను కలిగినదా, అను సంగతి నిశ్చయింపబడలేదు. వ్యక్తిగతమగుజీవాత్మ సృష్టమా, అసృష్టమా అను సంగతి సహితము ఈయుక్తివలన నిర్ణయింపబడలేదు. మనముచేయు ప్రతికార్యమునకును మన మనసునందుదయించెడు ఇచ్చయే కారణమని నిరూపించి మనమననునందువలెనే బాహ్య ప్రపంచమునందు సహితము శక్తియనునది ఒకటి కలదని ఊహించితిమి, అనుమానించితిమి, గాని, నిశ్చయముగా పూర్వపక్షరహితముగా సిద్ధాంతము కాలేదు. బాహ్యప్రపంచమునందు మనము కార్యములను మాత్రము చూచుచున్నాము. అందలికార్యములయొక్క కారణరూపిణియగుశక్తిని ప్రత్యక్షముగా చూడజాలము. ఊరకవిశ్వసించు

చున్నాము. బహిర్జగత్తును ఎంతకాలము బాహ్యప్రపంచము ని అనుకొందుమో, బాహ్యజగత్తుకూడ అంతర్జగత్తులోనిదే యని ఎంతవరకు తెలిసికొన జాలమో, అంతవరకును బాహ్య జగత్తునందుకూడ శక్తి కలదని విశ్వసింప గలుగుదుమేకాని, జ్ఞానరూపకముగా, అనుభవరూపకముగా; ప్రత్యక్షసిద్ధముగా తెలిసికొనజాలము.

(2) సృష్టికాశలప్రమాణము:—ఈప్రమాణము కా రణవాదముయొక్క విశేషప్రయోగము మాత్రమే. కాని ఆప్రమాణముయొక్క ప్రథమ ఆకారమునందు బహిర్జగత్తు నకును అంతర్జగత్తునకును ఎంత ప్రభేదము కలదో ఈద్వితీ యాకారమునందు అంత ప్రభేదముండదు. ఇచ్చట అంత ర్బాహ్యములు ఏకమగును. ఈప్రమాణమునకు ఆధారము ఉద్భిద్విజ్ఞానశాస్త్రముయొక్కయు, ప్రాణవిజ్ఞానశాస్త్రముయొ క్కయు తత్వసమూహము. ఉద్భిజ్ఞములును (చెల్లు చేమలు మొదలగునవి) ప్రాణికోటిలోనివేగాన, ఉద్భిజ్ఞాన, ప్రాణవి జ్ఞానములను చెందిని కలిపి ప్రాణవిజ్ఞానమనియే చెప్పవచ్చును. జడవిజ్ఞానమునందు శక్తిత్వము చాలినంతయుండదు. జడప దార్థములయందలి శక్తిపరమాణువులను ఆకషింపుట స మ్మేళనముచేయుటయందు మాత్రమే కానవచ్చును. ఏశక్తి వలన జడపరమాణువులు ఏకముగాచేరి వాయువు, జలము, లోహములు, మొదలగునవి ఏర్పడుచున్నవో ఆశక్తి పరమా

ఋషులయొక్క బాహ్యమందున్నది. ప్రాణజగత్తునందును తమ యభివృద్ధికిగాను అవసరమయిన ఉపకరణములను, పదార్థములను, బాహ్యమునుండి సంగ్రహించుట కలదు. ఉద్భిద్భిజములును, ప్రాణిబీజములును, బాహ్యమునుండి పదార్థములను సంగ్రహించుకొనియే పుష్టి నొందుచున్నవి. కాని, వీనియందు సంగ్రహకారణీశక్తి, వెలుపలనున్న పదార్థములను గ్రహించుశక్తి బీజములకు బాహ్యమునందులేదు, అంతర్వమునందున్నది. బీజము తనలో గర్భస్థమయియున్న శక్తివలననే తనకుపయోగకరమయిన ఉపకరణములను సంగ్రహము చేసికొనుచు, తన్ను పోషించుకొనును. బీజము ఈఉపయోగమును తెలిసికొనుట వలననే దానియందు మనోనయనము యొక్కభావము జ్ఞాననేత్రముయొక్క లక్షణము స్పష్టముగా కానవచ్చుచున్నది. బీజము తనచుట్టునుండు అసంఖ్యాకములగు వస్తువులనుండి తనకుపయోగకరమయిన వస్తువులను మాత్రమే సంగ్రహించుకొనును, మిగిలిన సమస్తవస్తువులను విసర్జించును. మామిడిఱుక తియ్యనిరసమును సంగ్రహించుకొనును, చింతగింజ పుల్లనిరసమును సంగ్రహించుకొనును, వేపగింజ చేదురసమును సంగ్రహించుకొనును. మిరపగింజ కారపురసమును సంగ్రహించుకొనును.

అదియును గాక, వృక్షదేహముయొక్క వేళ్ళు, మొదలు, కొమ్మలు, రెబ్బలు, ఆకులు, పువ్వులు, పళ్లుమొదలయిన

వానికి గల పరసంబంధమునందును, మరియు ప్రాణిదేహము యొక్క చేతులు, కాళ్ళు, జఠరము, కళ్ళు, చెవులు మొదలైన అంగప్రత్యంగములకు గల పరస్పరసంబంధము నందును ఈయన్నిటిలో ఉద్దేశము, అభిప్రాయము, నిస్సందిగ్ధము కానవచ్చుచున్నది. దేహముయొక్క ప్రతిభాగమును తన్ను పోషించుకొనుచు మిగిలినభాగములను పోషించుచు, సర్వశరీరమునకును సాహాయ్యముచేయును. సముదాయములో ఆ శ్చర్యకరమయిన ఏకత్వము, వైచిత్ర్యములో ఏకత్వము, భేదములో అభేదము కానవచ్చుచున్నది. ఈయేకత్వమువలన, దేహము యొక్క వైచిత్ర్యము బీజముయొక్క ఏకత్వములోనే ప్రచ్ఛన్నముగా నిక్షిప్తమయి యుండెనని, రహస్యముగా దాగియుండెనని తెలియవచ్చుచున్నది. కాని, భౌతిక ఆరమునందు, ఏకత్వము నందు విచిత్రతలేనూలేదు, ఉండనూచాలదు. బిజమును విశ్లేషణచేసి ముక్కముక్కలుగా కోసి బజగర్భస్థ భాగములను పరీక్షించిన యెడల దానియందు దేహము యొక్క వైచిత్ర్యముకానరాదు. ప్రచ్ఛన్నముగా నిక్షిప్తమయియున్న దనుటకర్థము దేహముయొక్క విచిత్రత అభిప్రాయరూపముగా, ఉద్దేశరూపముగా, జగదాత్మయొక్క ఆలోచన యందు ఉండెననుటయే. ఆయుద్దేశమే బీజముయొక్క సమస్తకార్యములను నడిపించుచున్నది. ఇంకొకవిశేషము. జడజగత్తులో వర్తమానము నుండి భవిష్యత్తు జన్మించుచున్నది, కారణ

మునుండి కార్యముకలుగుచున్నది. ప్రాణిజగత్తునందు ఒకయ
 ర్థమున దీనికి విరుద్ధమయిన ఏర్పాటు. ఇచ్చట భవిష్యత్తునుం
 డి వర్తమానము జనించుచున్నది. అనగా, భవిష్యత్తునందు
 ఏవిచిత్రదేహము నిర్మాణము గావలసియున్ననో, దానినిబట్టి
 వర్తమానబీజము యొక్క కార్యములు నియమింపబడుచున్న
 వి. అంగప్రత్యంగరూపములగు కార్యముల ద్వారా, కారణ
 రూపబీజము నియమింపబడు చున్నది. భవిష్యత్తునందు ఎట్టి
 మొదలు, కొమ్మలు, ఆకులు, పువ్వులు, కాయలు, పండ్లు, ని
 ర్మాణముగావలసియుండునో వానికి తగిన పదార్థములనే బీజ
 ము సంగ్రహించుకొనవలయును. భవిష్యత్కార్యమును మన
 సులో పెట్టుకొని బీజముపనిచేయు చున్నదేమో యన్నట్లుం
 డును. జరుగబోవుకార్యము జగదాత్మ యొక్క ఆలోచనయం
 దుండని పక్షమున వర్తమానకారణరూపమగు బీజము అట్టి
 కార్యమును ఎన్నడును చేయజాలదు. ప్రాణిదేహము యొక్క
 కాళ్ళు, చేతులు, గుండెలు, జఠరము, మొదలగు యంత్రము
 లును, ముక్కు, కన్ను, చెవి, నోరు మొదలగు ఇంద్రియము
 లును ఏయేపనులుచేసి దేహమును సంరక్షించుచున్నవో, ఆ
 యాపనులు చేయవలెనన్న యుద్దేశముతోనే ఆయావింధి
 యములు సృష్టింపబడి యున్నవి. వీని నిర్మాణమునకు అంధ
 ములును అభిప్రాయశూన్యములును అగు నియమములు ఎన్న
 డును కారణముగా సుంధ జాలవు. ఆకర్షణము, వికర్షణము,

ఒకటి మరియొక దానిని తనవయిపునకు లాగుకొనుట, ఒకటి మరియొక దానిని తన నుండి దూరముగా తోసివేయుట, ఈ మొదలగు భౌతికనియమములు ఎంతమీరరానివయి యున్న ను ఈసమస్తనియమములును, ఉద్దేశముతోను ఉపాయము తోను కూడినవియు విచిత్రములును అగు అసంఖ్యాకప్రాణిదేహములను సృష్టింపజాలవు. “ఈసమస్తదేహములును కేవల భౌతికనియమముల వలననే సృష్టింపబడినవి” అనుటయు లేక “ఈసమస్తదేహములును హఠాత్తుగా వానియంతట అవియే పుట్టినవి” అనుటయు ఈరెండును సమానములే. శృంఖలత, అనగా ఒకగొలుసులోని ఉంగరములవలె ఒకదానితో నొకటి సాబంధము కలిగియుండుట, ఉద్దేశము, ఉపాయము మొదల గు సమస్తలక్షణములును ఆకస్మికోత్పత్తి యొక్క పిపరీతలక్షణములు. ఈసమస్తకార్యములును ఆకస్మికజనకములు అనుటయు, ఈసమస్తకార్యములకు కారణములేదనుటయు రెండును సమానములే. ఈసమస్తకార్యముల యొక్కకారణము నిర్దేశింపబూనిన యెడల, విచిత్రాభిప్రాయసమన్వితుడగు జగత్సృష్టను అంగీకరించితీరవలయును. ఏప్రాణవిజ్ఞానము దీని నంగీకరింపదో అది ప్రాణవిజ్ఞానమేకాదు, అది భౌతిక విజ్ఞానము యొక్క నామాంతరము మాత్రమే. మానవులయొక్క సమస్తకార్యములును మీరశక్యముగాని భౌతిక నియమములకు అధీనములయ్యున్నవి, అయినను మనము ఆసమస్తకార్యము

లును కేవల భౌతిక నియమములచేతనే, జనిగినవని చెప్పుట కంగీకరింపము. అసమస్త కార్యముల మూలమునందును శృంఖలత, ఉద్దేశము, ఉపాయము, మొదలగు లక్షణములు గలది ఏదోయొకటి కలదు. కేవలము స్వాధీనమగు ఇచ్చను అంగీకరించుటచేతనే ఆకార్యములు అర్థయుక్తములగుచున్నవి. కేవలము స్వతంత్రమగు ఇచ్చను అంగీకరించిన నేగాని యుక్తియుక్తముగా నుండనికార్యములు జగత్కార్యమునందు అసంఖ్యాకములుగా నున్నవి.

కాని, ఇట్టిలక్షణములు కేవలము ప్రాణజగత్తునందే నిబద్ధమై యుండలేదు. మేము కేవలము ప్రాణ జగత్తునందే ఈ సమస్త లక్షణములుతోఁచుననుటకు కారణము, జడజగత్తునకును ప్రాణిజగత్తునకును గల వ్యావహారిక ప్రభేదమే. మనము మొదటినుండియు జగత్తును చేతనమనియు అచేతనమనియు రెండు భాగములుగా విభజించుటకు అలవాటుపడియున్నాము. కావున, దేనిని మనము చేతన ప్రపంచమందుమో దానియందే ప్రథమమన జ్ఞానమును సులభముగా దర్శింపగలుగుట స్వాభావికము. కాని బాగుగా పరిశీలించిన యెడల స్వతంత్రమును, నిరాశ్రయమును, చేతన నిరపేక్షమును అగు అచేతన ప్రపంచమునునది యొకటి నిజముగా లేదనియు సమస్త ప్రపంచమును అచేతనము లేక చేతనమును ఆశ్రయముగా కలఁదేయనియు, మనము కృమముగా తెలిసికొందుఁము, అలోచన

యొక్క ఈద్వితీయసోపానమునందే మనమీ సత్యమును సూక్ష్మసూపముగా కనుగొనగలము. జడ ప్రపంచమునకును, చేతనప్రపంచమునకు గల పరస్పర సంబంధమును గురించి విచారించిన యెడల, ప్రాణి జగత్తు ఎట్లు ఆలోచనోద్దేశములచే నియమింపబడుచున్నదో, జడ ప్రపంచముగూడ అట్లే ఆలోచనోద్దేశముల ద్వారా నడిపింపబడుచున్నదనియు, భౌతికనియమము లనునవి, జ్ఞానమయుని యొక్క కార్యప్రణాళులు మాత్రమేగాని వేరుకావనియు మనము తెలిసికొనుచున్నాము. సూలదృష్టితో చూచినయెడల జలము, వాయువు మొదలయినవి కేవలము జడ వస్తువులనియు, జడపరమాణువుల సమష్టి మాత్రమే యనియు, ప్రాణులకును వీనికిని గొప్పభేదము కలదనియు తోచును. కాని, ప్రాణులతో వీనికిగల విడదీయరాని సంబంధమును గురించి ఆలోచించినయెడల, ఈరెంటికిని మనము కల్పించు ప్రభేదము ఎంతమాత్రము సహేతుకము కాదని మనము తెలిసికొనవచ్చును.

మనుష్యులుచేయు పనులలో ఉపాయమును చూచి ఆలోచనను ఉద్దేశమును గ్రహించుటలేదా? గడియారము కాలమును తెలిసికొనుట కుపాయమనియు, కలము వ్రాయుట కుపాయమనియు, ఇట్లే మంచము పరుండుటకును, కుర్చీ కూరుచుండుటకును, పంచపాత్ర నీరుతాగుటకును, కంచము లన్నము తినుటకును, బట్ట కట్టుకొనుటకును, చొక్కా తొడు

గుకొనుటకును, ఇట్లు కాపురముండుటకును, ఈప్రకారముగా మానవునిచే నిర్మింపబడు సమస్తవస్తువులును, ఉద్దేశమును ఆలోచనను సూచించుచుండుటలేదా? ఉద్దేశమునకును ఉపాయమునకును ఎంతబాగుగా సరిపోయిన, రెండింటికి గల అంత సామీప్య సంబంధమును చూచి ఉద్దేశమునకు అంత అనుగుణముగా ఉపాయములను రచించిన మానవుని బుద్ధి కుశలతను, ఆలోచన శక్తిని పొగడుచుండుటలేదా? ప్రాణులతో, జలమునకును వాయువునకును గల సంబంధము అట్టిదికాదా? అది ఆకస్మికనూ? ఆలోచన పూర్వకము కాదా? ఉద్దేశమును సూచించుచుండుట లేదా? కేవలము భౌతికనియమముల యొక్క ఫలమా? ఏభౌతిక నియమము ఈసంబంధమునకు హేతువును చెప్పి వ్యాఖ్యానము చేయగలదు? శరీరమునకు, రక్తము, గుండెలు, ఊపిరితిత్తులు, జఠరకోశము, మెదడు మొదలయిన శరీరయంత్రములకు, జలమువలన, వాయువువలన, ఎంత ఆశ్చర్యకరమయిన ఉపయోగము కలదు? వాయువు శ్వాసకోశముల కొరకు, దంతములు నమలుట కొరకు, నాలుక రుచిచూచుట కొరకు, చెవి వినుటకొరకు, ముక్కు వాసనచూచుటకొరకు, కన్ను చూచుటకొరకు, కాళ్ళు నడచుట కొరకు, చేతులు పనిచేయుటకొరకు ఉద్దేశింపబడినట్లు కానవచ్చుటలేదా? ఉద్దేశము బుద్ధియొక్క లక్షణము కాదా? ఉద్దేశమునకును ఉపాయమునకును గల సంబంధము ఎంత ఆశ్చ

ర్యకరమయినది? జలవాయువులు, భౌతిక ఆకర్షణము వలన శరీరములోనికి వచ్చునా, లేక సజీవశరీరము తన ప్రయోజనము కొరకయి వీనిని ఆకర్షించుకొనునా? ఈప్రకారముగా, వెలుతురు, వేడిమి, మెరుపు, చంద్రుడు, సూర్యుడు, మొదలగు సమస్త జడ వస్తువులతోను ప్రాణులకు గల సంబంధము ఆలోచించిన యెడల, జగత్తు అంధనియమములచే నడిపింపబడు యంత్రము మాత్రము కాదనియు, ఇది అసంఖ్యాకములగు ఆత్మలకు ఆశ్రయమనియు, పరమాత్మయొక్క విశ్వరూపమనియు, చూడగలుగుదుము. ఆకాశమునందలి నక్షత్రరాజితో వీనిలో అంతర్భూతమయిన సూర్యునకును, సౌర జగత్సమూహమునకును గల సంబంధమును గురించి ఆలోచించిన యెడల, ఇవి వేని కవి స్వతంత్రములును ప్రధానములును కావనియు, ఇవి మహాంతమగు విశ్వదేహము యొక్క ఒక్కొక్క అంగమువంటివనియు, తెలిసికొనుచున్నాము.

(3) అస్తిత్వవాద ప్రమాణము:—సృష్టికౌశలప్రమాణమునందు, జడచైతన్యములకుగల భేదము భౌతికజనకమనియు, ఏకత్వమే సత్యమనియు, జడమనునది ఎక్కడను లేదనియు, విశ్వమంతయు చైతన్యమయమనియు ఆభాసమాత్రముగా తెలుపబడెను. ఈప్రమాణమునందు ఆయేకత్వము మరింతస్పష్టముగా తెలుపబడును. ఈప్రమాణమునందు నిరపేక్షమయిన అస్తిత్వము కేవల చైతన్యమునకు మాత్రమేకలద

నియు, జడమునకు పరాపేక్ష లేని స్వతంత్ర అస్తిత్వము లేదనియు, అనగా 'ఉన్నది' అనుటచైతన్యమునకు మాత్రమే చెల్లునని తెలుపబడును; గనుక నేదీనికి అస్తిత్వవాదప్రమాణమని వేరు పెట్టబడినది. ఈప్రమాణము మనోవిజ్ఞానము శాస్త్రములోనిది. కాని, సకలమనోజ్ఞానవేత్తలును దీనిని గురించి చెప్పరు, తమ సిద్ధాంతములయందు దీనినవలంబింపరు. ఎందుచేతననగా మనోవిజ్ఞానవేత్తలందరును మనోవిజ్ఞానముయొక్క నిజమయిన సోపానమునకు ఎక్కినవారుకారు. జడవిజ్ఞానవేత్తలలో కొందరు, జడ ప్రపంచములోని కార్యములు శక్తివలననే కలుగుచున్నవని వ్యాఖ్యానము చేయుచున్నను, శక్తియొక్క నిజస్వరూపమును గుర్తెరుగ జాలకున్నారనియు, ప్రాణవిజ్ఞానవేత్తలలో కొందరు, ప్రాణలయొక్క వికాసము అభివృద్ధిని గురించి వ్యాఖ్యానముచేయుచు, ఆవికాసమునకు మూలకారణమయిన అభిప్రాయమును గురించియు ఆలోచనను గురించియు, తెలిసికొన జాలకున్నారనియు ఇదివరకే చెప్పియున్నాము. అదే రీతిని విచారణయొక్క ఈతృతీయ సోపానమునందును కొందరు కొందరు మనోవిజ్ఞాన శాస్త్రజ్ఞులు, మనోవిజ్ఞానము లేక జీవాత్మవిజ్ఞానమును, పరమాత్మ విజ్ఞానము లేక దర్శనమునుండి స్వతంత్రముగా నుంచుటకు ఇచ్చుగింతురు. అనగా, బ్రహ్మవిజ్ఞానము వేరు ఇతరవిజ్ఞానములు వేరు అనితలంతురు. నిజము విచారించినయెడల, ఏవిజ్ఞానమును, బ్రహ్మవిజ్ఞానము లేక

దర్శనమునుండి, స్వతంత్రము కాజాలదు, వేరుకాజాలదు. మనోవిజ్ఞానమును తత్వవిద్యలేక దర్శనమునుండి వేరుచేయుట వలని తప్పు స్థూలదృష్టికి సహితము స్పష్టముగా తెలియవచ్చుచున్నది, జ్ఞానము, భావము, ఇచ్ఛ, ఇవి మనోవిజ్ఞానశాస్త్రములోని ఆలోచ్యవిషయములు. కాని, భావమును, ఇచ్ఛయు, జ్ఞానసాపేక్షములు, జ్ఞానమునాశ్రయించుకొని యున్నవి. జ్ఞానము లేనిచోట భావముగాని ఇచ్ఛగాని ఉండజాలవు. జ్ఞానముతో వానికి అచ్ఛేద్యసంబంధము. కావున మనోవిజ్ఞానమునకు మూలవిషయము జ్ఞానమేయని చెప్పినయెడల అతిశయోక్తి కాజాలదు. ఈజ్ఞానభూమియందు నిలువబడిన యెడల, ఏవస్తువును ఈభూమికి బాహ్యమునందులేదనియు, అన్నియును జ్ఞానమునకు అంతర్గతములే యనియు కానవచ్చును. పాఠకుడు ఈవ్యాసమును చదువుచున్నప్పుడు తనయెదుట, కాగితము, కలము, బల్ల, గోడ, మొదలగు ఏవస్తువులను చూచుచున్నాడో, ఆసమస్తవస్తువులు, శరీరమునకు బాహ్యమందున్నవేగాని, జ్ఞానమునకు బాహ్యమందులేవు. ఏదేది జ్ఞానమునకు గోచరమయి యున్నదో, ఇప్పుడగుచున్నదో, ముందు కాగలదో ఆసమస్తమును జ్ఞానములోనివే. మరియు, ఈఅర్థమునందువిశ్వములోని సమస్తవస్తువులును మనస్సులోనివి, ఆత్మలోనివి. కావున, మనోవిజ్ఞానమునకు విషయములయి యున్నవి. ఈసత్యమును ఏపాఠకుడు గ్రహింపజాలడో, అతడు మనోవి

జ్ఞానమును ఎంత తిరగ బోర్ల వేసినను, నిజమయిన మనోవిజ్ఞానసోపానమునకు ఎక్కజాలదు. శ్రీవణీయములు, స్పృశ్యములు, దృశ్యములు, ఆస్వాదనీయములు, ఆఘ్నేయములును, అగుశబ్దస్పర్శరూప రసగంధములును, స్మరణీయములు, చింతనీయములు, విశ్వసనీయములును, అగు సమస్త విషయములును, జ్ఞానములోనివి, మనస్సులోనివి, ఆత్మలోనివి, అని స్పష్టముగా తెలిసికొనవలెను. అన్నిటిలోను 'ఆత్మజ్ఞానము' అనగా, 'నేను తెలిసికొనుచున్నాను' అను భావము ప్రవేశించియున్నది, వ్యాప్తమయియున్నది. కావున, మనము ప్రతిజ్ఞానక్రియయందును 'కేవలము ఆత్మనే తెలిసికొనుచున్నాము, ఆత్మాతిక్రమగు మరియేవస్తువును తెలిసికొనుటలేదు. జ్ఞానమునందు విషయి (తెలిసికొనువాడు), విషయము (తెలిసికొనబడునది), అను ఒకభేదమును చేయుచున్నాము, నిశ్చయమే. కాని, ఈభేదము కేవల భేదముమాత్రమే, విభాగముకాదు. విషయిని విషయమునుండియు, విషయమును విషయినుండియు వేరుచేయజాలము. విషయిలేని విషయముండదు, విషయములేని విషయియుండదు. విషయియును, విషయమును, పరస్పరము ఒకదానినుండి మరియొకటి స్వతంత్రమయిన వస్తువులు కావు. జ్ఞానమునకు అంతర్గతమయిన పదార్థములయొక్క ఒకసంబంధము మాత్రమే. ఆత్మ ఈసంబంధమునకు కర్త లేక ఆశ్రయము. మరియు ఏభేదము కానవచ్చుచున్నదో ఆభేదము

నకు, ఈసంబంధము అతీతము. మనము ప్రతి జ్ఞానక్రియయందును ఒక అఖండమును విషయవిషయీ సంబంధయుక్తమును అభేదమును అగు ఆత్మనస్తుప్రనే తెలిసికొనుచున్నాము. ఈ ఆత్మవ్యప్తియా, సమప్తియా? వ్యక్తిగతమా, సార్వభౌమికమా? పరిమితమా, అపరిమితమా? ఏకమా, అనేకమా? సాధారణమనోవిజ్ఞానము ఈ ఆత్మవ్యప్తి, వ్యక్తిగతము, పరిమితము, అనేకము, అని చెప్పును. సమప్తి, సార్వభౌమిక, అపరిమిత, అద్వితీయ, ఆత్మను గురించి దీనికి తెలియనే తెలియదు, తెలిసికొనను కోరదు; గాని, నిజమున మనోవిజ్ఞానము, సమప్తి ఆత్మనుగురించి తెలిసికొన నది వ్యప్తి ఆత్మనుగురించి తెలిసికొనుటకు నీలులేదు' అని చెప్పుచున్నది. నిజముగా వ్యప్తి, సమప్తి, వ్యక్తిగత సార్వభౌమిక, పరిమిత అపరిమిత, ఏక బహు, అను పరస్పర భిన్నములగు, రెండు విధములయిన ఆత్మలు లేవు. ఏకమయి అఖండమగు ఆత్మయందే, వ్యప్తి భావము, సమప్తి భావము, పరిమిత భావము, అపరిమిత భావము, కార్య భావము, కారణ భావము మిళితమయియున్నవి. పాఠకుడు తన యెదుటనుండు వస్తువును తెలిసికొనునప్పుడు నిజముగా 'దేనిని తెలిసికొనుచున్నాడు? సాధారణమనోవిజ్ఞానవేత్త చెప్పునదేమనగా, ఆతడు తన వ్యక్తిగత ఆత్మనున్ను, మరియు వైశాల్యము, రంగు, స్పర్శము, మొదలగు కొన్ని మానసిక అవస్థలను లేక విజ్ఞానములను తెలిసికొనుచున్నాడు, అని

చెప్పును కాని, వ్యప్తిగత ఆత్మయొక్క విజ్ఞానమయిన యెడల, అది దేశ కాలములయందు ఆబద్ధమయి యుండవలెను. ఆయన ఆత్మజ్ఞానముకూడ దేశ కాలబద్ధమయి యుండవలెను. కాని, పాతకుడు దేనిని తెలిసికొనుచున్నాడో అది పయినిచెప్పిన రీతిని దేశ కాలబద్ధమయియున్నదా? లేదు. ఎందుచేతననగా, పాతకుడు ఇదివరలో తెలిసికొన్నవస్తువును మరచిపోయెను, మరియైతెను నిద్రాపరవశుడయ్యెను. పాతకుని ఆత్మ నిజముగా వ్యప్తిగతమే అయినయెడల, పైనిచెప్పిన అవస్థయందు పాతకునియొక్క విషయజ్ఞానమును, ఆత్మజ్ఞానమును, ఉభయమును పూర్తిగా నష్టమయిపోవలసినదే. ఎందుచేతననగా, ఆయవస్థయందు జ్ఞానవిషయము అజ్ఞేయమయియుండుట (తెలిసికొనబడిన విషయము తెలిసికొనబడకయుండుట) జ్ఞానవిషయి అజ్ఞానియయియుండుట (తెలిసికొనువాడు తెలిసికొనకయుండుట) ఇట్టివాక్యములు అర్థశూన్యములును, స్వవిరోధములును. ఈనమస్తజ్ఞానమును, మన నిద్రావస్థలో, అజ్ఞానావస్థలో, జ్ఞానభూమియొక్క అట్టడుగుపొరలో ఉండునని కొందరు మనోవిజ్ఞాన వేత్తలు చెప్పుచున్నారు. కాని, వారు నిజమయిన మనోవిజ్ఞాన సోపానమునకు ఎక్కిన వారు కారు. ప్రథమ సోపానమగు జడ విజ్ఞానమునకో, ద్వితీయ సోపానమగు ప్రాణవిజ్ఞానమునకో ఎక్కి, తృతీయసోపానమగు మనోవిజ్ఞానమున కెక్కితిమని భ్రమపడుచున్నారు, ప్రథమ

ద్వితీయ సోపానములయొక్క స్థూలతత్వములను తీసికొని మనో
విజ్ఞానమును నిర్మాణము చేయుటకు ప్రయత్నించు చున్నా
రు. మనోవిజ్ఞానసోపానమునందు నిలువబడి జ్ఞానముయొక్క
అట్టమగు భాగమున తెలియబడని దొకటికలదని చెప్పుటకు
ఆధారము లేదు. ఏదియులేదని యైనను చెప్పవలెను, లేని
యెడల, అది జ్ఞానమునకు అంతర్భూతమయియున్నదని అనగా
తెలియబడియే యున్నదనియైనను చెప్పవలెను. కేవలము
జ్ఞానము, జ్ఞానముతో సంబంధించిన వస్తువులు మాత్రమే
మనోవిజ్ఞాన విషయములు. మనోవిజ్ఞానమునకు విషయముల
యిన సమస్త పదార్థములకును ఏకమాత్రా ఆశ్రయము జ్ఞాన
మే, ఆత్మజ్ఞానమే, కాని, వ్యక్తిగతజ్ఞానమువలనమయినయెడల
విషయజ్ఞానమూ నశించును ఆత్మజ్ఞానమూనశించును, అని
చెప్పుటకు వీలులేదు. ఎందుచేతనంటే, మీరుమేలుకొని ఇట్లు
చెప్పుచున్నారు, 'నేను నిద్రించుటకు పూర్వము చూచినవస్తు
విదే, నిద్రించుటకు పూర్వము ఈవస్తువును చూచినవాడనునేనే'
అని చెప్పుచున్నారు. నిద్రకు పూర్వమందుండెడు ఆత్మజ్ఞానము
ను, విషయజ్ఞానమును, రెండునుకలిసి తిరిగీవచ్చినవి, పునఃప్రకాశి
తమయినవి. నిద్రాకాలమందుగూడ అవి ఉండనియెడల, పు
నఃప్రకాశితములెట్లు కాగలవు? కావున ఉండెననియే సిద్ధాం
తము. ఎట్లున్నవి? వ్యప్తిభావముగా, ప్రత్యేకదేశకాలముల
యందు బద్ధమయి యుండెనా? అట్లయినచో, నిద్రగాని అ

జ్ఞానముగాని సాధ్యమయియుండదు. కావున, దేనినిమనము వ్యప్తిజ్ఞానమందుమోదానికి ఆశ్రయము లేక దానిస్వరూపము సమప్తిజ్ఞానమే, అని స్పష్టముగా తెలియవచ్చుచున్నది. సమప్తిజ్ఞానము చిరజాగరూకతతో మేలుకొనియుండుటచేతనే, వ్యప్తివిషయజ్ఞానమును, ఆత్మజ్ఞానమును, ఉభయమును పునఃప్రకాశితమగుట సాధ్యమయ్యెను. కావున, ఆత్మయొక్క సమప్తిభావమే, సార్వభౌమిక భావమే, దేశకాలాతీత భావమే, మౌలికము. వ్యప్తిభావము, అవాంతరము, గోణము, లేక అస్వతంత్రము. అనగా, మనముప్రతిజ్ఞానక్రియ యందును, అఖండమును, నిర్నిద్రమును, సర్వజ్ఞమును, సర్వాధారమును అగు విశ్వాత్మనే, మనఆత్మయని అనుకొనుచున్నాము. ఆయాత్మయందు, విషయవిషయీభేదము, దేశభేదము, కాలభేదము, సమస్తభేదములును, విభాగముచేయుటకు వీలులేని, విడదీయుటకు వలనుపడని రూపముగా మిళితమయియున్నవి. కావున, అతడు అనంతుడు, అద్వితీయుడు. ఆయనకు వెలుపలిదియును ఆయనకు అతిరిక్తమయినదియును ఏదియునులేదు. మనముప్రతిజ్ఞానక్రియ యందును, దేనిని తెలిసికొనుచున్నామో, దానిని విషయమనుడు, లేక విషయియనుడు—అది పయికి పరిమితముగా నున్నట్లు తోచును, దానివెలుపట, ఇంకను వస్తువులు కలవనితోచును. బాహ్యమునందు వస్తువులున్న నూట వాస్తవమే, కాని, దేనిబాహ్యమునందు? ఏ అఖండజ్ఞానవస్తువు, జ్ఞాన

క్రియ యందు, వ్యప్తిరూపముగా ప్రకాశించుచున్నదో, దాని వ్యప్తి భావమునకు బాహ్యమునందు, ఇంకను వస్తువులున్నమాట వాస్తవమే, కాని, దాని సమప్తి భావమునకు బాహ్యమునందు ఏదియును లేదు. దాని సమప్తి భావమునకు బాహ్యమునందు దేనిని కల్పించుకొనజాలము, విశ్వసింపజాలము. విశ్వాత్తీతుడగు పరబ్రహ్మమునకు విశ్వము అంతర్గతమయినదేగాని బాహ్యము కాజాలదు. మనము జ్ఞానక్రియ కాలము నందు వస్తువు యొక్క ఏస్వరూపమును చూతుమో, జ్ఞానమునందు వస్తువు యొక్క ఏస్వభావము మనకు గోచరమగుచున్నదో కేవలము అట్లే భావింపతగినది, విశ్వసింపతగినది. కావున, అనంతమగు దేశము ఆదేశమునందుండెడు అసంఖ్యాకములగు వస్తువులు, అనంతమగు కాలము ఆకాలమునందు జరుగు అసంఖ్యాకములగు ఘటనలు, ఈ సమస్తమును, మనకు ప్రత్యక్షముగా గోచరమగు వస్తువులవలెనే, ఆత్మనస్తువునకు ఆశ్రితములనియే, అంతర్గతములనియే, భావింపవలెను. దేనిని మనము మన ఆత్మలని అనుకొనుచున్నామో, దాని సమప్తి భావమునకు అంతర్గతములనియే భావింపవలెను. కావున, దేనిని మనము వ్యప్తి ఆత్మ అందుమో, దానిని, నిజముగా, సమప్తిరూపముగా, అనంతమనియే భావింపుచున్నాము, అనంతమనియే విశ్వసింపు చున్నాము. మన యొక్క ఆలోచనయు, విశ్వాసమును విశ్లేషణముచేసి

చూచిన యెడల ఇట్టిభావము, ఇట్టి విశ్వాసము గాక మరియొకరీతిచింతగాని విశ్వాసము గాని సాధ్యము కాజాలదు. ఇట్లే మనోవిజ్ఞానము తన్ను తెలిసికొనబోయి, తత్వవిద్య యందు, బ్రహ్మదర్శనము నందు, పరిణమించును. ఈప్రకారముగా మనముట్లు తెలిసికొనుచున్నాము. దేనిని మనమందరమును మనమనో వ్యక్తిగత ఆత్మలని అనుకొనుచున్నామో అదియే సమస్తీరూపమున జగదాత్మయని యున్నది, అదియే మూలమునందు సమస్తీరూపమునను, వ్యప్తిరూపముగా జీవునియొక్క ప్రాణరూపముగా ప్రకాశించుచున్నది. ఒక్కటయ్యును బహురూపములుగా ప్రకాశించుచున్నది. — “ఏకం హుంబహుధాయః కిరోఽ” — (కతోపనిషత్ 5-12) అది సత్యస్వరూపము, అదొక్కటియే స్వతంత్రము, నిరపేక్షసత్యము. దేశకాలములు, దేశకాలముల యందు అంతర్గతములయిన, పదార్థసమూహము, ఘటనాసమూహము, ఆపేక్షిక సత్యములు, దానిని ఆశ్రయించిన సత్యములు. అది జ్ఞానస్వరూపము అది వ్యప్తిఆత్మ వలెనే జీవాత్మవలెనే, దేశకాలముల యందు బద్ధమయి జ్ఞానవంతముకాదు. అది సమస్తదేశకాలములను ధరించి జ్ఞానస్వరూపియయి ప్రకాశించుచున్నది. అది అనంతము. ఏదేశకాలముల ద్వారా, విషయములకు హద్దులు, విభాగములు సాధ్యములగు చున్నవో, ఆదేశకాలములకు అది ఆశ్రయము, కావున, సమస్తవిభాగములకు అతీతము. మరియు,

అది అనంతమగుట వలననే అద్వితీయము. రెండు అనంతవస్తువులుండజాలవు. అనంతముచూడి స్వతంత్రమునదియు, అనంతమునకు అతిరిక్తమునదియు, వేరొక వస్తువుండజాలదు.

ఈయుక్తియగు జడ చైతన్యములకును, విషయవిషయములకును, పరిమిత అపరిమితములకును ఉండెడు విభాగము దూరము, అవిభాగత్వము లేక ఏకత్వమే సిద్ధాంతముచేయబడెను. కాని, ఈఏకత్వము అద్వైతలేక అభేదనిర్విశేష బ్రహ్మవాదము కాదు. ఈఅభేదమునకు బాహ్యమునందు ఏ భేదమును లేదు. కాని, నీవిఱోపలనేసమస్తభేదములును కలవు. బ్రహ్మమునకు బాహ్యమునందు బ్రహ్మాతిరిక్తిమగు వస్తువొక్కటియును లేదు. అన్ని భేదములును లోపలనే. ఈమతము నిర్విశేష అద్వైతవాదము కాదు, ఇది సవిశేష బ్రహ్మవాదము.

(4) సీతి ప్రమాణము:—పయిని చెప్పబడిన యుక్తి వలన ఈశ్వరుని యొక్క స్వరూపలక్షణములు ప్రమాణము చేయబడెను. నీనిని పాశ్చాత్యదార్శనికులు దార్శనికలక్షణములందురు. ఇకను ఈసీతి ప్రమాణము వలన ఆయన యొక్క తటస్థలక్షణములు ఋజువుచేయబడును. నీనిని పాశ్చాత్యబ్రహ్మవిదులు నైతికలక్షణములందురు. ఈప్రమాణము వలన సవిశేష బ్రహ్మవాదము, అనగా జీవునితో బ్రహ్మమునకు గల భేదాభేదవాదము, మఱియొక స్పష్టమగుచున్నది. కాని, ఈచి

చూచిన యెడల ఇట్టిభావము, ఇట్టి విశ్వాసము గాక మరియొక రీతిచింతగాని విశ్వాసము గాని సాధ్యము కాజాలదు. ఇట్లే మనోవిజ్ఞానము తన్ను తెలిసికొనబోయి, తత్వవిద్య యందు, బ్రహ్మదర్శనము నందు, పరిణమించును. ఈప్రకారముగా మనమిట్లు తెలిసికొనుచున్నాము. దేనిని మనమందరమును మనమనో వ్యక్తిగత ఆత్మలని అనుకొనుచున్నామో అదియే సమస్తీరూపమున జగదాత్మయగు యున్నది, అదియే మూలమునందు సమస్తీరూపమునను, వ్యష్టిరూపముగా జీవునియొక్క ప్రాణరూపముగా ప్రకాశించుచున్నది. ఒక్కటయ్యను బహురూపములుగా ప్రకాశించుచున్నది.—“ఏకం బ్రహ్మ బహుధాయః కరోతీ” —(కతోపనిషత్ 5-12) అది సత్యస్వరూపము, అదొక్కటియే స్వతంత్రము, నిరపేక్షసత్యము. దేశకాలములు, దేశకాలముల యందు అంతర్గతములయిన, పదార్థసమూహము, ఘటనాసమూహము, ఆపేక్షిక సత్యములు, దానిని ఆశ్రయించిన సత్యములు. అది జ్ఞానస్వరూపము అది వ్యష్టిఆత్మ వలెనే జీవాత్మవలెనే, దేశకాలముల యందు బద్ధమయి జ్ఞానవంతముకాదు. అది సమస్తదేశకాలములను ధరించి జ్ఞానస్వరూపియయి ప్రకాశించుచున్నది. అది అనంతము. ఏదేశకాలముల ద్వారా, విషయములకు హద్దులు, విభాగములు సాధ్యములగు చున్నవో, ఆదేశకాలములకు అది ఆశ్రయము, కాపున, సమస్తవిభాగములకు అతీతము. మరియు,

అది అనంతమగుట వలననే అద్వితీయము. రౌఢ అనంతవస్తువులుండజాలవు. అనంతముచూడఁ స్వతంత్రమయినదియు, అనంతమునకు అతిరిక్తమయినదియు, వేరొక వస్తువుండజాలదు.

ఈయన్తీయగు జడ చైతన్యములకును, విషయవిషయములకును, పరిమిత అపరిమితములకును ఉండెను విభాగము దూరము, అవిభాగత్వము లేక ఏకత్వమే సిద్ధాంతముచేయబడెను. కాని, ఈఏకత్వము అద్వైతలేక అభేదవిద్వేషబ్రహ్మవాదము కాదు. ఈఅభేదమునకు బాహ్యమునందు ఏభేదమును లేదు. కాని, దీనిలో పలనెనను స్తభేదములును కలవు. బ్రహ్మమునకు బాహ్యమునందు బ్రహ్మాతిరిక్తమగు నస్తువాక్కటియును లేదు. అన్ని భేదములును లోపలనే. ఈమతము నిర్విశేష అద్వైతవాదము కాదు, ఇది సవిశేష బ్రహ్మవాదము.

(4) నీతి ప్రమాణము:—పలుని చెప్పబడిన యన్తీవలన ఈశ్వరుని యొక్క స్వరూపలక్షణములు ప్రమాణము చేయబడెను. వీనిని పాశ్చాత్యదార్శనికులు దార్శనికలక్షణములందురు. ఇకను ఈనీతి ప్రమాణము వలన ఆయన యొక్క తత్వస్థలక్షణములు ఋజువుచేయబడును. వీనిని పాశ్చాత్యబ్రహ్మవిదలు నైతికలక్షణములందురు. ఈప్రమాణము వలన సవిశేషబ్రహ్మవాదము, అనగా జీవునితో బ్రహ్మమునకు గల భేదాభేదవాదము, మొదల స్పష్టమగుచున్నది. కాని, ఈచి

న్నవ్యాసమునందు చోటులేమిచే, ఈప్రమాణము అతిసంతోషముగా వ్యాఖ్యానము చేయుచున్నాము. నీతి మార్గావలంబులును, ధర్మసాధనాసక్తులును పరిశుద్ధవత్కనులును కానియెడల, ఈప్రమాణము తృప్తికరముగా బోధపడదు. జగత్తు ఒక ధర్మచక్రమని, ఒకధర్మరాజ్యమని భావించువారికి ఈ ప్రమాణము పూర్వపక్షరహితమయినదని బోధపడును. మనధర్మాధర్మవివేకము, మనలో ప్రతివాని యెదుటను ఒకపూర్ణమంగళస్వరూపుని యొక్క ఆదర్శమును, ఒక సంపూర్ణపుణ్యమయిన యొక్క, ప్రేమమయుని యొక్క ఆదర్శమును ప్రదర్శించుచున్నది. ఈయాదర్శమునందు సత్యము, న్యాయము, దయ, క్షమ, ఓర్పు, కోమలత్వము, సౌందర్యము, మాధుర్యముమొదలగుగుణములయొక్క సమావేశము కలదు. మానవుడుధర్మసాధనయందును సీతినర్తనమునందును అభివృద్ధిమొందిన కొలదిని ఈయాదర్శము అంతకంతకు పరిపూర్ణమును, తేజస్వంతమును అగుచుండును. ఈయాదర్శనానోయ్యమువలన నేమనము, మనయొక్కయు ఇతరులయొక్కయు ఆలోచనలను, భావములను, కార్యములను విమర్శింతుము. ఈయాదర్శమేమనమనస్సునందు లేని యెడల ఏవిధమయిన నైతికవిమర్శగాని నైతికమతముగాని సంభవముకాదు. కాని, ఈఆదర్శము కేవలము ఆదర్శము మాత్రమే కాదు, ఇది కేవలము ఒకభిన్నసత్తామాత్రమే కాదు, కల్పనమాత్రమే కాదు. మనము ఎప్పుడు ప్రేమ,

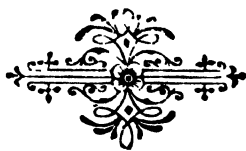
పుణ్యము, మొదలయిననాని యొక్క ఆదర్శమును హృదయమునందు పోషింతుమో, ఇట్టి ఆదర్శముయొక్క, యెప్పుడు మనము అవసరమస్తకులము కాగలుగునుమో, అప్పుడు మన అంతరాత్మయే పూర్ణప్రేమ మయినియొక్క, పుణ్యమయినియొక్క మూర్తినిధినిచి ప్రకాశించును. ఈఅంతరాత్మయే జగదాత్మయని మన మిదివరకే తెలిసికొంటిమి. కావున, ఈ ప్రేమ, పుణ్యములయొక్క పూర్ణ ఆదర్శమే ఈశ్వరునియొక్క సాక్షాత్ప్రకాశము. ఈఅంతరాత్మద్వారా మనము ఆయన యొక్క నైతికపూర్ణత్వమును ప్రత్యక్షముగా తెలిసికొనుచున్నాము. ఆత్మయొక్క సాక్షాత్కారదర్శనము కేవలము ఆత్మయందే సాధ్యము. మనము మన జ్ఞానమునందే ఎట్లు ఈశ్వరజ్ఞానముయొక్క సాక్షాత్ప్రకాశమును దర్శించుచున్నామో అట్లే, మన ప్రేమపుణ్యములను వానియందే ఈశ్వరునియొక్క ప్రేమపవిత్రతలయొక్క సాక్షాత్ప్రకాశము సాధ్యము. కేవలము కార్యములనుమాత్రమే చూచి ఎట్లు శక్తిజ్ఞానములయొక్క సాక్షాద్దర్శనమును చేయలేమో అట్లే కేవలకార్యములను చూచి ధర్మావహుడును, సాధనుడును, అగు ఆపావన చరిత్రునియొక్క సాక్షాద్దర్శనమును చేయజాలము. జగత్తునందలి సుఖకరములగు కార్యములవలన మాత్రమే ఈశ్వరునియొక్క ప్రేమ ఋజువుచేయబడదు. అట్లే దుఃఖకరమగు కార్యములవలన ప్రేమప్రహేత్యమును ఋజువుచేయబడదు.

ప్రేమయొక్కయు, ఇతరనీతి గుణములయొక్కయు సాక్షాత్ప్ర
 మాణము బాహ్యమునందు కాదు, ఆంతర్యమునందు, వివేకము
 నందు, ధర్మజీవనమునందు, న్యస్తి ఆత్మయందు అనగా జీవా
 త్మయందు ప్రకాశించుచున్న జ్ఞానము, మరపు, నిద్ర మొదల
 లునవానియందు విలీనమగుచున్నచు మూలసమస్త జ్ఞానము
 నందు ఎట్లు అవ్యాహతములు చెక్కుచెదరక నిలిచియున్నదో
 అట్లే న్యస్తి ఆత్మయొక్క ధర్మబుద్ధి, మోహమేఘాచ్ఛన్నమ
 లు మరుగుపడి అగునలన పాపోదయమయియున్నను, సమ
 ప్తిగతమయిన పూర్ణ పరిశుద్ధత్వము పరిధిమయిన కళంకమును
 లేక అవ్యాహతమయి నిలిచియుండును. న్యస్తిజ్ఞానము నిద్రకు
 తరువాత పునఃప్రకాశితమయి, సుషుప్తి కాలమునందును సమ
 ప్తి ఆకారముగా వర్తమానములు యున్నదని ఎట్లు ఋషులచే
 యబలమగుచున్నదో అట్లే పాపాత్ముని హృదయమునందు పాప
 చింతానంతరము, పశ్చాత్తాపము, పవిత్రీతయందాకాంత
 మొదలగునవి పునఃప్రకాశితములు, అతని ఆంతర్యమునందుం
 డెడి పరమాత్మ, సర్వదా, అతని ఘోరపాపచరణ సమయ
 మునందు సహితము, నిర్మలమయి, నిష్కళంకమయి, పూర్ణప
 విత్ప్రమయి ప్రకాశించుచునేయుండెనని ఋషులప్రపరచును. కా
 పున, ఈసిద్ధాంతము యొక్క మూడవసోపానమునందు బ్ర
 హ్మము ' సత్యమ్, జ్ఞానమ్, అనన్తమ్, అద్వైతమ్ ' అని ఎట్లు
 తెలిసికొంటేమో, అట్లు, ఈనాలన సోపానమునందు, మన

మాయనను, ' శివమ్, శుద్ధమ్, అపాపవిద్ధమ్, సుందరమ్ ' అని తెలిసికొనుచున్నాము.

నాలుగు ప్రమాణములును ఈవ్యాసమునందు, అతిసంక్షేపముగా వ్యాఖ్యానముచేయబడినవి. ఈగ్రంథకర్తవలననే వ్రాయబడిన ' బ్రహ్మజ్ఞాన ' యను గ్రంథమునందు, మూడవ సార్లవ ప్రమాణములును, ఆ గ్రంథముయొక్క అనుబంధమునందును, బాబూ నగేంద్రనాథ ఛట్టోపాధ్యాయులుగారి ' ధర్మజ్ఞాన ' అను గ్రంథమునందును, ఒకటవ రెండవ ప్రమాణములును, విరళముగా వ్యాఖ్యానము చేయబడియున్నవి.

ఓం బ్రహ్మకృపాహికేవలమ్. ఓం శాంతి శాంతి శాంతిః.

బ్రాహ్మధర్మసిద్ధాంతములు.

1. మతసత్యములు తెలియవచ్చు విధము.

మనుష్యునకు ఈశ్వరుని తెలిసికొనవలయునను బుద్ధి పుట్టించువాడు ఈశ్వరుడే. ఆకోరిక మనుష్యునకు స్వయముగా కలిగినది కాదు. ఈశ్వరుని ప్రేరేపణవలననే కలిగినది. ఆకోరిక కలిగినతరువాత ఈశ్వరుడే మనుష్యునకు తన్ను గురించి తెలియజేయుచుండును. దేవునిగురించి మనుష్యుడు స్వయముగా తెలిసికొనజాలడు. దేవుడు అనంతకల్యాణ గుణ సంపన్నుడు. దేవునిగురించి పూర్ణముగా తెలిసికొనుటకు ఎవరికిని సాధ్యముకాదు. కాని, తెలిసికొనిన కొలదిని ఇంకను తెలిసికొనవలయునను అభిలాష కలుగుచుండును. అభిలాష వృద్ధియయినకొలదిని ఈశ్వరజ్ఞానము వృద్ధియగుచుండును. కోరికను పుట్టించునదియు ఆయనయే, ఆకోరికను సఫలముచేయుగదియు ఆయనయే. ఈవిషయమునందు సాధారణముగా ఆస్తి కులందరును ఏకాభిప్రాయము కలిగియున్నారు. కాని, భవవంతుడు తన స్వరూపమును మనుష్యునకు తెలియజేయు

విధమునుగురించి రెండు అభిప్రాయములు కలవు. అందొకటి మానవుని స్వాభావిక శక్తులమూలముననే, ఊడితులు పామరులు అను భేదములేక మానవులందరును సామాన్యముగా కలిగియుండు శక్తులమూలముననే, ఆయనను తెలిసికొనవచ్చునని. రెండవది భగవంతుడు ఎవనిలో కొంతమందిని ఏరి, వారికి మాత్రమే, అశౌకికమగు ఒక ఆశ్చర్యకరమయిన మార్గమున దర్శనమిచ్చి తన్నుగురించి తెలియజేయుననియు, మిగిలిన సామాన్యజనులందరు ఈయద్భుతదర్శనమును పొందినవారు చెప్పనది, విమర్శచేయక, ఇదేమియని ప్రశ్నించక, తప్పింపులెన్నక, పరమప్రమాణముగా నంగీకరింపవలయునని. బ్రాహ్మమతము ఈరెంటిలో మొదటి అభిప్రాయమునే అంగీకరించును. బ్రాహ్మసమాజ స్థాపకుడగు రాజా రామమోహనరాయలు 'ఏకేశ్వర విశ్వాసులకొక బహుమతి' అను గ్రంథమునందు ఇట్లువ్రాయుచున్నాడు, "జనులకు మతప్రవర్తకుల ఆదేశములయందు ఎంత సంపూర్ణవిశ్వాసమున్నను, మనుష్యుడు స్వభావమువలననే ఒక విధమయిన అంతశ్చక్తిని కలిగియున్నాడు. బుద్ధిమంతుడగు ఏమనుష్యుడయినను ఒక మతము యొక్క సిద్ధాంతములను అంగీకరింపకమునుపుగాని అంగీకరించిన తరువాతగాని ప్రపంచములోని భిన్నమతముల యొక్క సిద్ధాంతములను నిష్పక్షపాతబుద్ధితో విమర్శించినయెడల, సత్యమునుండి అసత్యమును వేరుచేయగలడు. ఈసిద్ధాంతము

తములు సత్యములు, ఇవి అసత్యములు, అని తెలిసికొనగలడు. ఈసమస్త విశ్వమును, విడదీయరాని పరస్పరసంబంధము గలదిగా జేసినట్టియు, సమస్త విశ్వమునకును ఆశ్రయింపఁగల ధారుడయు యున్నట్టియు ఏకేశ్వరుని సాన్నిధ్యమునకే చేరగలడు. పృథివీమానవుడును ఎవరివలనను బోధింపబడకయే, ఎవరివలనను దారి చూపబడకయే, ఈవిశ్వమునంతను తన అపారజ్ఞాన శక్తిచేత పరిపాలించుచున్న పరమేశ్వరు డొకడు కలడని, తన స్వభావజన్యముగు శక్తిచేతనే ఊహించగలడు" అని వ్రాసియున్నాడు. రామమోహనుని తరువాత వచ్చిన యీమతప్రచారకులు, ఐహర్షి దేవేంద్రనాథ తాకూర్, బ్రహ్మచారి కేశవచంద్రసేక్, బాబూరాజ నారాయణబోస్, మొదలయినవారు కూడ, మచుఘ్యుడు తనకు సహజముగా నున్న ఈఅంతశ్శక్తివలననే దేవుని తెలిసికొనునని అనేక విధముల నెక్కి చెప్పియున్నారు. వారు సహజజ్ఞానమునకును బుద్ధికిని గల భేదమును కూడ తెలిపియున్నారు. మనస్సునకు రెండు శక్తులుగలవు. తలచినవెంటనే, ప్రయత్న మేరుము లేకనే సంగతులను తెలిసికొను శక్తి ఒకటి, ప్రయత్నముచేసి తెలిసికొను శక్తి ఇకొకటి. బ్రహ్మచారులవారు సహజజ్ఞానమును గురించి ఇట్లు నిర్వచించుచున్నారు, "సహజజ్ఞాన మనగా మానవస్వభావమువలననే, వెంటనే, ఆప్రయత్నముగా జేయింపవచ్చు భావములు, వాని సత్యమును మనము ధర్మ

నలేకయే తెలిసికొనగలము.” అని చెప్పియున్నారు. మహర్షి, ఈశ్వరుని గురించి మనకుగల సహజజ్ఞానమును ‘ఆత్మ ప్రత్యయము’ అని నిర్వచించియున్నారు. ఆయన, దానిని గూర్చి భనానిపుర బ్రహ్మసమాజములోనిచ్చిన ఒక యుపన్యాసము లో ఇట్లు చెప్పియున్నారు, “నేను ఉన్నాను గనుక నన్ను సృష్టించినవాడును, రక్షించువాడును, నడుపువాడును అగు బ్రహ్మము ఉన్నాడు, ఇదియే ఆత్మప్రత్యయము. నన్ను సృజించి, రక్షించి, నడుపుచుండెడివాడే, నాక్షేమము కోరువాడు సఖుడు, ఆశ్రయితుడు, ప్రభువు, అయియున్నాడు. ఇదియే స్వతస్సిద్ధమయిన ఆత్మ ప్రత్యయము” అని చెప్పియున్నారు. బాబూరాజ నారాయణబోస్ తన ‘ధర్మతత్వదీపిక’లో ఇట్లు చెప్పియున్నారు. “సహజసత్యములయొక్క లక్షణములివి: సర్వజనసామాన్యముగా అందరకును తెలియవచ్చుట, ఇతర ప్రేరణలేక అప్రయత్నముగా వానియంతట అవి తెలియవచ్చుట, వేరుప్రమాణమును కోరక స్వప్రమాణములయియుండుట. సహజసత్యములే, బుద్ధిలేక తర్కశక్తివలన నుపయోగించుకొనబడి, జగత్కారణము యొక్క ఆనంతత్వపరిపూర్ణత్వములు, ఆత్మయొక్క నిత్యత్వము, ఆధ్యాత్మిక సాధనద్వారా జీవాత్మకుగల పరమాత్మతోడి సంయోగము, ఈ మొదలయిన మతముయొక్క మూలసిద్ధాంతములుగా ఖనిగము మొందును,” అని కనబరచియున్నారు. సాధారణ బౌద్ధస

మాజముయొక్క నేతలు, రాజా రామమోహనరాయలు దేని
 లో తన సమకాలీనుల మనము నాకర్షించియుండెనో అట్టి
 ఈ దేశపు సనాతన బ్రహ్మవిద్యకును, ప్రస్తుత
 పాశ్చాత్య పేదాంత శాస్త్రజ్ఞానమునకును సమన్వయముచేసి
 ఒక అపూర్వ బౌద్ధాధర్మతత్వమును సిద్ధాంతముచేయుటకు
 ప్రయత్నించిరి. మానవుల బుద్ధివిశేషమును బట్టి ఈశ్వరుడు
 కలడనుటకు 4 ప్రమాణములు కలవనియు, అజ్ఞానదశలో
 మొదటి ప్రమాణమును, జ్ఞానాభివృద్ధి అయినకొలదిని మిగిలి
 న ప్రమాణములును సుబోధములగుననియు, ఒక్కొక్క ప్ర
 మాణమునలన పరమేశ్వరునియొక్క కొన్నికొన్ని లక్షణము
 లు మాత్రమే తెలియవచ్చుచుండుననియు, 4 ప్రమాణములు
 ను అవగాహనము చేసికొనినప్పుడే, సాధకునికి ఒక సర్వాంగ
 సుందరమగు, బ్రహ్మసాక్షాత్కారము లభించుననియు బౌ
 ద్ధులు చెప్పుచున్నారు. (1) కారణవాద ప్రమాణము. (2)
 సృష్టికాశల ప్రమాణము. (3) అస్తిత్వవాద లేక జ్ఞానవాద
 ప్రమాణము. (4) నీతిప్రమాణము. వీనిలో మొదటిది ఈశ్వ
 రునియొక్క శక్తి, ఉద్దేశములను గురించియు, రెండవది ఆయ
 న సృష్టివిషయక జ్ఞానమును గురించియు, మూడవది ఆయన
 ఏకత్వ అనంతత్వములను గురించియు, నాలవది ఆయనప్రేమ
 పవిత్రతలను గురించియు సిద్ధాంతముచేయును. ఈప్రకారము
 గా బౌద్ధమతమిట్లు చెప్పుచున్నది. “భగవంతుడు మను

ఘృనకుగల స్వాభావిక జ్ఞానశక్తుల మూలముననే తన్ను ద
ర్శింపజేసి తన్ను తెలిసికొనునట్లు చేయును. ఏ అతాకిక, అ
స్వాభావిక మార్గమువలనను ఆయన తెలియబడుటలేదు. భి
న్నమతములయొక్క వేదగ్రంథములలో కానవచ్చు సత్యము
లు ఆయామత ప్రవర్తకులకు స్వాభావికజ్ఞానమువలననే లభి
చినవిగాని ఏప్రకృతి విరుద్ధములగు మార్గములవలనను లభించి
యుండలేదు. కావున, వేదాదిమత గ్రంథములను, ఆయాస
త్యప్రవక్తల ప్రవచనములను, ఘోషవిశ్వాసముతోగాక గౌ
రవముతో పాటు విమర్శనతోడ విచక్షణతో నేపథింపవలయు
ను.” అనిబ్రాహ్మమతము చెప్పుచున్నది. మానవులందరు భ్రమ
ప్రమాదములకు లోనయినవారే గనుక ఏమతగ్రంథమునుగాని
ఏమత కర్తనుగాని భ్రాంతిరహితమయిన పరమప్రమాణమని
అంగీకరింపగూడదు. ఈశ్వరదర్శనము ఏదేశములోనో ఏకాల
ములోనో కలిగినదిగాక సర్వత్ర, సర్వకాలములయందు కలు
గునదియే గనుక, అన్ని మతగ్రంథములను అందరు మతకర్త
లను సన్మానింపవలెను. సాధ్యమైనంతవరకు భక్తిభావముతో
పఠింపవలెను. ఆగ్రంథములు, ఆప్రవక్తలు, మన దృష్టిని బ్రా
హ్మమునుండి అంతర్ముఖముగా తిప్పుటకును, ఆలోచనను పు
రికొల్పుటకును, నిద్రాణములయియున్న మన యుచ్ఛభావము
లను మేల్కొల్పుటకును, నూతన ధర్మకార్యాచరణమునకు
గ్రంథగుటకును సహాయముచేయును. కావున, మనము వానిన

న్నిటిని సకారవముగా చూడవలెను గాని, ఆగ్రంథములయందు, ఆపనినక్తలయందు మనకుగల విశ్వాసవ్యాజమున” భక్తియనెను నెపమున, ఈశ్వరుడు మనకు అపారప్రేమతో అనుగ్రహించిన ఆత్మస్వాతంత్ర్యమును ఎంతమాత్రమును బలిగా నియ్యగూడదు.

2 దేవునిగురించి బ్రాహ్మమతాభిప్రాయము.

దేవునిగురించి బ్రాహ్మలకు గల యభిప్రాయము, సమాజోపాసన ప్రారంభించునప్పుడు, వారుచదివెడు ఉపనిషత్సూత్రములలో సంగ్రహముగా నిమిడియున్నది. వారికుటుంబోపాసనలోను ఏకాంతోపాసనలోను ఈభావమే నిండియుండును. ఆయుపనిషత్సూత్రము లివి:—సత్యంజ్ఞానమనంతం బ్రహ్మ(తైత్తిరీయము 2. 1.), ఆనందరూప మమృతం యద్విభాతి (2 ముండకము 2. 7.), శాస్త్రమ్ శివమద్వైతమ్ (మాండూక్యము 7.), శుద్ధమపాపమవిధమ్ (ఈశ 8.), నీనిలోమొదటిదాని యర్థము—బ్రహ్మము సత్యస్వరూపుడు, సర్వజ్ఞుడు, అద్యంతరహితుడు. రెండవదానియర్థము—అతడు స్వయంప్రకాశుడు ఆనందస్వరూపుడు మధుమయుడు. మూడవదానియర్థము—అతడు నిర్వికారుడు, శాంతస్వరూపుడు, మంగళస్వరూపుడు, ఏకమాత్రుడు, అతడుగాక మరియొకడు లేడు. నాలవదానియర్థము—అతడు: పవిత్రుడు, పాపరహితుడు; పాపము అతనిని తాకజాలదు సమీపింపజాలదు, అని. సంగ్రహముగాచె

ప్పిన బ్రాహ్మల యభిప్రాయమిది—అతడు మనయాత్మలకు
 ఆత్మ, విశ్వమునకు సృష్ట, ఆశ్రయము. అతడొక్కడే సత్య
 ము, స్వాశ్రితసత్యము, ఇతరఆశ్రయములవసరములేని సత్యము
 మిగిలిన నన్నియు ఆయనతో సంబంధించిన సత్యములు,
 ఆయన మీద ఆధారపడియున్న సత్యములు. అతడు సర్వజ్ఞుడు
 సమస్త ఆకాశములోని సమస్తవస్తువులను, సమస్త కాల
 ములోని సమస్త ఘటనలను తెలిసినవాడు, మనమనసులయం
 దుండు సమస్త ఊహలను భావములను అనుభవములను ఎరిగిన
 వాడు. అతడు శక్తియందును, జ్ఞానమునందును, పవిత్రతయం
 దును, అనంతుడు అపరిమితుడు. అతడు స్వయముగా ఆనం
 దమయుడు, సృష్టిలోని సమస్తజీవులకును గల సమస్త ఆనంద
 ములకును ఆధారుడు. అతడు మంగళమయుడు, అందరికిని మం
 చిచేయువాడు, విశ్వమును మంగళకరమయిన శాసనములచే
 పాలించుచు, పృథివీ యొక్కయు, పృథివస్తువు యొక్కయు,
 ప్రత్యేక, ప్రత్యక్ష సంరక్షకుడు. అతడు అనంతుడు గనుకనే
 ఒక్కడు, అతని వలె ఆశ్రయము నపేక్షింపని వాడు ఇంకొక
 డులేడు. అతడు న్యాయమూర్తి, పరమపవిత్రుడు, అతని
 యందు అణుమాత్రమును అపవిత్రత ఉండజాలదు—దేవుని
 గురించిన ఈయభిప్రాయము యొక్క సత్యమును బాగుగాగ్ర
 హింపగోరువారు, విశేషవిద్యాపరిశ్రమ చేయవలెను. నిశ్చల
 ధ్యానసాధన చేయవలెను. ఈ తత్వము యొక్క సత్యమును

బాగుగా తెలిసికొనుటకును, అనుభవమునకు తెచ్చుకొనుటకును ఆసక్తిగల ప్రతివానికిని, బ్రహ్మమతగ్రంథములు సహాయము చేయుచున్నవి.

ఈశ్వరుని గురించిన సత్యములు రెండువిధములుగానుండును. ఈశ్వరునికి అపరిహార్యముగా, తప్పనిసరిగా ఉండవలసిన లక్షణములను గురించి చెప్పనవి భావసత్యములు, ఈశ్వరునికి ఇట్టిలక్షణములు కలవు అని మనము నిర్ధారణచేసి తెలిసికొన్నప్పుడు, ఆలక్షణములకు విరుద్ధములయిప లక్షణములు ఈశ్వరుని యందుండజాలవు అని పర్యవసానము తేలును. ఈ ప్రకారముగా ఉండగూడని లక్షణములను గురించి చెప్పనవి అభావసత్యములు, పయినచెప్పబడిన సత్యం, జ్ఞానం, అనంతం, ఆనందం, అమృతం, శాంతం, శివం, అద్వైతం, శుద్ధం. అపాపవిద్ధం, అను ఈపదిలక్షణములును భావసత్యములు. వీనిని బాగుగా అవగాహనముచేసికొని భావింపగలిగిన తరువాత, వీనినుండి పర్యవసితములగు కొన్ని అభావసత్యములు అపరిహార్యముగా భావింపవలసి యున్నదని బ్రహ్మమతము బోధించుచున్నది. ఈయభావసత్యములను విశేషముగా నెక్కిచెప్పుటచేతనే బ్రహ్మమతము ఇప్పుడు ప్రపంచములో నుండు ఇతరమతము లన్నిటికంటెను ఎక్కువభేదమును ప్రదర్శింపుచు, సర్వోత్కృష్టమతముగా పరిగణింపబడుచున్నది. అభావసత్యజ్ఞానము, భావసత్యజ్ఞానమును, భావసత్యజ్ఞానము అభావస

త్యజ్ఞానమును పరిపుష్టి నొందించి, సర్వాంగసుందరమగు ఈశ్వరసాక్షాత్కారమును లభింపజేయుటకు తోడ్పడును. ఈయ భావసత్యములలో ఒకటి, 'పరమేశ్వరుడు ఎట్టి శరీరమును కలిగియుండ జాలడు' అనునది. ఈశ్వరునికి శరీరముండునని పామరులు కొందరు భావించురు. అది బ్రహ్మమతము ఒప్పుకొనదు. ఈశ్వరుడు సర్వశక్తుడును అనంతుడు గనుక, ఆయన, రెండుచేతులో, నాలుగుచేతులో, పదిచేతులో గల ఒకపరిమితశరీరములో ఇన్నిడియుండ జాలడు. అనంతవిశ్వమునందు ఆయనచేయుచుండు అనంతకార్యములకు అట్టి ఏవిధమయిన శరీరములును కలిగి యుండ నవసరములేదు. ఇంకొక అభావసత్యము, 'ఆయనంత పురుషుడు ఒకమనుష్యుడుగా గాని ఒకజంతువుగా గాని లేక మరేవిధమయిన శరీరిగా గాని అవతరింపజాలడు.' అనునది. అటువంటి అవతారముల నెత్తుననుట ఆయన అనంతత్వమునకును సర్వశక్తిత్వమునకును విరుద్ధలక్షణముగా నున్నది. ఆయన సర్వవ్యాపి గనుకను, ప్రతిమనుష్యుని ఆత్మయందును ఉన్నవాడే గనుకను, ఇచ్చామాత్రముచేతనే సృష్టిసితిసంహారములు చేయ సమర్థుడుగనుకను అట్టి అనతారములు అనవసరములును అర్థశూన్యములును అయి యున్నవి. ఈశ్వరుడు మానవునికి అనంతశిక్షను వేసి శాశ్వతసరకములలో పడదోయుననుట అసంభవము' అనునది ఇంకొక అభావసత్యము. ఈశ్వరుడు అనంతప్రేమ గలవాడు, సంపూర్ణన్యాయము.

యమూర్తి. మనుష్యుడు ఎంతపాపముచేసినను దానికి మితముండును గాని అనంతము కాజాలదు. అనంతప్రేమానిధియగు పరమేశ్వరుని సాన్నిధ్యమున మనుష్యుడు చేయగలిగిన పరిమితపాపము భస్మిపటలము కాగలదు. కావున పరమేశ్వరుడు ప్రతిమానవుని చిట్టచివరకు మోక్షమునిచ్చి తనతో సంయోగము నొందించుకొని తీరును. మానవుడు తన అవిధేయతవలన ఏకాంతకాలము వరకో పరమేశ్వరునుండి దూరముగానుండ జాలును గాని, అనంతకాలము ఈ శ్వరునికి అవిధేయుడును దూరవర్తియు అయియుండజాలడు. ఈప్రకారముగా (1) ఈశ్వరునికి శరీరము అవసరములేదు, గనుకనే (2) ఆయన అవతారములెత్తడు (3) శాశ్వతనరకము అసంభవము. ఈమొదలయిన అభావసత్యవిశ్వాసము బ్రహ్మమతమును తక్కిన మతముల నుండి స్పష్టముగా వేరుచేయుచున్నవి.

3. ఈశ్వరారాధనము.

ఈశ్వరుడు అనంతశక్తుడు, అనంతజ్ఞానసంపన్నుడు, అనంతప్రేమానిధి, పూర్ణపవిత్రుడు. మనము ఆయనయందు నివసించు చున్నాము, తిరుగుచున్నాము, జీవించుచున్నాము. ఆయన మనలో ప్రతివానిని అనంతప్రేమతో ప్రేమించును కావున, మనము సదా ఆయన సాన్నిధ్యమున నున్నామనియు ఆయన మనలను అనంతప్రేమతో ప్రేమించుచున్నాడనియు, ఈభావము మనమనస్థలలో సదా నిలిచియుండునట్లు సాధన

చేయుట, మనకువిధి, శుభప్రదము, కల్యాణకరము. మనకు ను ఆయనకును గల సంబంధమును మనము తరుచు మరచి పోవుచుండుము. ఇట్టి స్వభావము మనకు క్షేమకరముకాదు. అది యొక గొప్పలోపము. మనము జ్ఞానార్జనముచేసి అజ్ఞానమును పోగొట్టుకొనుటకు ప్రయత్నించినట్లును, నీతిమార్గము ననుసరించి నైతికలోపములను సవరించుకొనుటకు ప్రయత్నించినట్లును, సాధనద్వారా, మనకును ఈశ్వరునకును గల సంబంధమును బలపరుచుకొనుటకు ప్రయత్నింపవలయును. మనలోఫలను వెలుపలను ఈశ్వరుడు నిండియున్నాడనియు, ఈశ్వరునికిని మనకునుగల నైతికసంబంధము తల్లిదండ్రులకును బిడ్డలకును, గురువునకును, శిష్యులకును ఉండుసంబంధములవంటిదనియు అనుభవమునకు తెచ్చుకొనుటకు ప్రతిదినము, తప్పక, కొన్నిగడియలు సాధనచేయుట వలననే ఈకార్యము సఫలము కాగలదు. భగవంతునకును మనకునుగల ఈసంబంధమును అనుభవమునకు తెచ్చుకొనుటనే బ్రాహ్మలు, ఉపాసన'లేక, ఆరాధన'అందురు. ఆరాధన, స్పష్టముగా మనకు విధియైయున్నది. ఎరిగియుండి మనఃపూర్వకముగా దానిని విడనాడుట పాపము. ఆరాధన మనకు కర్తవ్యము మాత్రమే గాక ఆనందకారణమును, నైతికబలదాయకమును కూడ, నయియున్నది. మనలను ప్రేమించు ఒకపురుషునిగాని, స్త్రీనిగాని, సమీపించినప్పుడు మనకు ఆపదముకలుగును. ఈశ్వరుడు మన

లను ఏపురుషునికంటెను స్త్రీకంటెను అధికముగా ప్రేమించు
నుగనుక, ఆయనదగ్గర నున్నామను జ్ఞానము, ఉపాసకుని వ
ణింపనలవి గాని శాంతిని, ఆనందమును కలిగించును. భగ
వంతుడు మనలో నుదయించు పరిశుద్ధులలో చనలను, ఉదారాశ
యములను అంగీకరించుచు పోత్యాహపరుచు చుండెడు సం
పూర్ణన్యాయమూర్తియు పూర్ణపరిశుద్ధుడును గనుక, ఆయన
సాన్నిధ్యానుభవము, మన ఉదాగాభిప్రాయములకును, పూని
కలకును బలమునిచ్చును. కావున ఆరాధన ఒక క్రమమయిన
అలవాటు అగునట్లుగా సాధనచేయవలెను. ఇది మన ఇతరక
ర్తవ్యముల నన్నిటినిబాగుగా నెరవేర్చునట్లు చేయును గనుక,
ఇది మన పరమకర్తవ్యము. ఇది మిగిలిన మనయలవాటుల
నన్నిటిని బలయుక్తములుగను, పవిత్రవృత్తములుగను చేయు
ను గనుక దీనిని అన్నిటికంటెను ఎక్కువ శ్రద్ధతోసాధనచేయ
వలెను. మనము ఉదయముననే దైనిక జీవనములో ప్రవేశింతు
ము గనుకను, క్రమముగా నలనాటుపడిన యెడల, శారీరిక
క్షుధకలిగినట్లే ఆధ్యాత్మిక క్షుధకూడ కలిగి మనఆత్మఆధ్యాత్మిక
కాన్నమును కోరును గనుకను, ఉదయము ఆరాధనకు కరిగిన
మంచిసమయము. సాయంత్రము ఆదినమున చేయవలసిన ప
ని పూర్తికాగానే, మనము ఆదినమున చేసినపనులు చూచు
కొనుట అవసరము గనుకను చేయలేని పనుల విషయమయి
ముందుకూడ అట్లు జరుగకుండ జాగ్రత్తపడవలసి యుండునుగ

నుకను, సాయంత్రము గూడ ఉపాసనకు మంచిసమయము. భోజనము చేయ బోవునప్పుడును, గ్రంథపఠనము, లేక ఉద్యోగకృత్యములు ఆరంభించునప్పుడును, ముగించునప్పుడును ఈ శ్వరసాన్నిధ్యమును అనుభవించుటకు తగిన సమయములు. సకల సంతోష సమయములును, విచారసమయములును ఉపాసనకు యుక్తసమయములు. ఈప్రకారముగా ఆరాధనచేయు అలవాటు బాగుగా సాధన చేసినయెడల, దైనికజీవనమంతయు, క్రమముగా ఈశ్వరసాన్నిధ్యానుభవము వలన పవిత్రీవంతమగును. అపవిత్రీపు ఆలోచనలును, అప్రేమకరములును అపరిశుద్ధములును అగుమాటలును, కార్యములును, అంతకంతకుతగ్గిపోవును.

ఉపాసన పూర్ణమగుటకు ఈశ్వరుని యెడల ఆత్మమూఢుస్థితులను పొందవలయును. ఆస్థితులే బ్రహ్మమతపరిభాషలో 'ఆరాధన,' 'ధ్యానము,' 'ప్రార్థన,' అని చెప్పబడును. ఆరాధనయన గాఢగమతునిమనకు ప్రత్యక్షము చేసికొని, భక్తితో స్తవముచేయుట. ఈసాధనలో ఆయనను గురించి మనకు తెలిసినలక్షణములన్నియు, ఆయనకును మనకును గల సంబంధమంతయు అనుభవమునకు తెచ్చుకొనుటకు మనము ప్రయత్నింతుము. ధ్యానమనగా మనమాయన సాన్నిధ్యమున నున్నామను భావము యొక్క అనుభవముతో నిండి, అందులో, నిమగ్నులమగుట. ఇది ఆరాధనయొక్క ఉచ్చదశ, పరిపూర్ణావస్థ. పా

ర్థనయనగా మన అధ్యాత్మిక లోపములను ఆశలను ఈశ్వరుని కి వెలిబుచ్చి ఆయన సాహాయ్యమును మార్గదర్శకత్వమును వేడుట. ఊపిరివిడుచుట తోడనే ఊపిరిపీల్చుట ఎట్లు స్వాభావికముగా అప్రయత్నముగా అనివార్యముగా తటస్థించునో అట్లే నిజమయిన ప్రార్థనలు, హృదయపూర్వక మగు ప్రార్థనలు, చేసినవెంటనే, ఈశ్వరానుగ్రహము, ఈశ్వరవరము లభించుట అనివార్యము. ప్రార్థనయొక్క ఈవివిధాంగములు జాగ్రత్తగా సాధనచేయవలెను. మిగిలిన వానిని విడిచి ఏదోయొక అంగము మాత్రము సాధనచేసిన యెడల, ప్రార్థన, పూర్ణఫలమునియ్యజాలదు.

బ్రహ్మమతము ఏకాంతోపాసన మాత్రమే గాక, కుటుంబోపాసనయు, సంఘోపాసనయు కూడ ఆవశ్యకములని బోధించును. కుటుంబజీవనమును, సంఘజీవనమును, చక్కగా సాధనచేయుటకు, కుటుంబములోని వారును, సంఘములోని వారును, అప్పుడప్పుడు కలిసికొని, ఏకగ్రీవముగా, ఏకహృదయముతో ఈశ్వరారాధనచేయుట. అవసరము. ఏకాంతోపాసన ఒక ప్రత్యేకస్వక్తి యొక్క ఆధ్యాత్మికజీవనమునకు ఎట్లు తోడ్పడునో అట్లేకుటుంబ, సాంఘికోపాసనలు కుటుంబము యొక్కయు సంఘము యొక్కయు ఆధ్యాత్మికజీవనమునకు తోడ్పడును. సంఘోపాసన కొరకు కలిసికొననట్టియు అట్టియు పాసనలో గల అనందమును అనుభవింపనట్టియు స్త్రీలును

పురుషులును, పరస్పరము, ఏ ఆధ్యాత్మిక సంబంధబాంధవ్యములను కలిగియుండజాలరు. కావున బ్రాహ్మసమాజము సాంఘికోపాసనకు ఎక్కువ ప్రాముఖ్యత నిచ్చుచున్నది ; దానికి అనుబంధముగా చేర్పబడిన సమాజములలోను, సంఘములలోను, వారపు ప్రార్థనలు, విశేషప్రార్థనలు జరుగునట్లు అనుకూలములను కల్పించుచున్నది ; బ్రాహ్మ కుటుంబములలో అట్టియుపాసనజరుగుటకు ప్రోత్సాహమును కలిగించుచున్నది.

సంఘప్రార్థన సాధారణముగా ఉద్బోధన రూపమగు ఒక కీర్తనతో ఆరంభమగును. తరువాత ఆచార్యుడు కొంత ప్రసంగముచేసి ఉద్బోధనచేయును, అనగా సాంఘికులచిత్తమును అన్యవిషయముల నుండి మరలించి ఈశ్వరునివై పునకు త్రిప్ప బ్రేయత్తించును. తరువాత ఈశ్వరమహిమను స్తవము చేయుచు ఇంకొకగీతము పాడబడును. అప్పుడు ఆచార్యుడు ఆరాధనచేయుటకు ప్రారంభించును. సభికులందరు మానసికముగా ఆయా రాధనను అనువర్తించుచుందురు, ఆచార్యుడు పురికొల్పు భావములనే తమ మనసులలో భావింపుచుందురు. కిందటి అధ్యాయములో చెప్పబడిన ఉపనిషత్సూత్రములను, సాంఘికులు సమస్వరముతో నుచ్చరించుటతో ఆరాధనయారంభమగును. ఆమంత్రములు ఉచ్చరించిన తరువాత, ఆచార్యుడు ఈశ్వరునుద్దేశించి, ఆమంత్రములలోని యీశ్వరలక్షణములను అభివర్ణించి స్తోత్రముచేయును. ఈస్తోత్రముకొందరు

స్థూలద్రవ్యములు అనుకొనునట్లుగా, ఈశ్వరుని ఉబ్బవేయుటకు గాని, ఆయన కోపమును చల్లార్చుటకుగాని చేయబడునదికాదు. అది మన ఆధ్యాత్మిక కల్యాణమునకు, ఉన్నతికి, ఉత్కృష్టసాధనమయి యున్నది. మనకును పరమేశ్వరునకును గల సంబంధమును అనుభవమునకు తెచ్చుకొనుటకును మనహృదయములను ఆయనకభిముఖముగా నుంచగలుగుటకును, స్తోత్రము మనకు సాహాయ్యము చేయును. అది మనకు మేలునే చేయును గనుక, మనమేలును కోరు పరమేశ్వరునికి ప్రియకరముగూడ నయియున్నది. ఆరాధన అయిన తరువాత ఆచార్యుడు ఆరాధనను ఆపి కొన్నినిమిషములు నిశ్శబ్దముగా నుండును. ఈనిమిషములు ధ్యానముకు వినియోగింపబడును. అనగా సాధకులు ఈశ్వర సాన్నిధ్య భావమునందు నిమగ్నులగుటకు ప్రయత్నింతురు. ధ్యానము అయిన తరువాత, ఆచార్యునిచే నడుపబడి, సంఘము, సమస్వరముతో, సంహితల నుండియు, ఉపనిషత్తులనుండియు గ్రహింపబడిన ఈక్రింది ప్రార్థననుగాని, లేక సాంఘికుల దేశభాషతో దాని అర్థమునుగావి, సారాంశమునుగాని చెప్పుదురు.

అసతో మా సద్గమయ । తమసో మాజ్యోతిర్గమయ,
మృత్యోర్గా మమృతంగమయ । ఆవిరాసీగృహధి,
రుద్ర, యత్తేదక్షిణంముఖం । తేన మాం పాహినిత్యం.
అర్ధము—ఓ పరమేశ్వరా, నన్ను అసత్యమునుండి

సత్యమునకు నడుపుము. అంధకారమునుండి వెలుగునకు నడుపుము. మృత్యువునుండి అమృతత్వమునకు నడుపుము. ఓ స్వయం ప్రకాశుడా, నాకు నీదర్శనమిమ్ము. ఓభయంకరమూర్తి, నీమంగళకరమయిన ముఖముచే నన్నునిత్యమును రక్షింపుము. అప్పుడు మరల ఒకకీర్తన పాడబడును. తరువాత ఆచార్యుడు ఒకధర్మోపదేశమును చేసి, ప్రార్థనచేయును. ఆఖరున ఒకకీర్తనపాడి ఉపాసనను ముగింతురు.

ఏకాంతో పాసనలో కీర్తనలుగాని ఉద్వేగధనగాని ఉండకపోవచ్చును. కాని అదిపూర్ణముగానున్నప్పుడు, ఆరాధన, భ్యానము, ప్రార్థన అను యీ మూడు అంగములును బాగుగా సాధనచేయబడవలెను. ఈమూడింటిలోను ముఖ్యమును కష్టతరమును అగు అంగము ఆరాధన. ఇట్టి ఉపాసన చేయుటకు ఉత్సాహముగల ఆరంభకులకు సహాయకరముగా నుండునను ఆశతో ఒకచిన్న ఆరాధనా ప్రణాళిని ఈక్రింద పొందుపరచుచున్నాము.

పైమంత్రములలో చెప్పబడిన ఈశ్వరలక్షణములు పదియును సాధారణముగా ఏడింటిలో నిముడ్చబడును. సత్యం, జ్ఞానం, అనంతం, ఆనందం, శివం, అద్వైతం, శుద్ధం. సత్యం, సత్యం-ప్రభో, నీవు సత్యస్వరూపుడవు. స్వయంభువువు. స్వయంజ్యోతివి. నిరాశ్రయుడవు, నిరాలంబుడవు. విశ్వము నంతకును ఆధారుడవు. చేతనప్రపంచమునందును అచేతనప్రపంచము

నందును మానవాత్మయందును ప్రకాశించునది సీత క్రియే. సీత జగదాశ్రయుడవు. మాత్రములకు ఆత్మవు సీత మాబాహ్యమునందును అంతర్యమునందును ప్రకాశించుచున్నావు విశ్వమంతయు సీతత్వాతో నిండియున్నది.

జ్ఞానం—తండ్రి, సీత సర్వజ్ఞుడవు, భూలోక ద్యులోక ములయందు అంతటను సీద్ధుష్టి ప్రసరించుచున్నది. మాహృదయములయందు గూఢముగా దాగియున్న రహస్యాలోచనలను, భావములను సీత గ్రహించుచున్నావు. మాచుట్టునుండు బాహ్యప్రపంచమును, మాలోనుండు, ఆధ్యాత్మికప్రపంచమును సీయనంతజ్ఞానమునే ప్రకాశింపజేయుచున్నవి. భౌతికప్రపంచమునందును, జీవప్రపంచమునందును, మానవజీవితమునందును జరిగెడు సమస్త కార్యములును సీయదృశ్యత కౌశలముచే నడుపబడుచున్నవి. మాయాద్రియములు, బుద్ధి, అంతరాత్మ వీనియన్నిటియందును ప్రకాశించుచు, జీవితముయొక్క చిక్కుదారులలోనుండి దానినిచూపి, మమ్మునునడిపించునది సీజ్ఞానమే.

అనంతం—సీత అనంతుడవు. అనంతాకాశమునందును అనంత కాలమునందును, అనంత ఆత్మలయందును, సీత నిండియున్నావు. వానినన్నిటికి అతీతుడవును అయి యున్నావు. సీత క్రియ సీమహిమను గ్రహింపబోయి మోచిన్న బుద్ధులు పరాభవము నొందుచున్నవి, సీరాజ్యము దూరాతిదూరమున

దండెడు నక్షత్రములకంటె దూరముగను, ఆద్యంతములు లేక కోట్లకొలది సంవత్సరములు, యుగములు, మహాయుగములు వ్యాప్తమయియున్న కాలముకంటెను పిస్తీర్ణముగను వ్యాపించియున్నది. నీవు అణువుకంటె చిన్నవాడవుగను, మహత్తమముగు వస్తువుకంటె మహత్తరుడవుగను ఉన్నావు. నీవు అన్నిటిని భరించుచున్నావు. నిన్ను భరింపగలిగినది ఒకటియును లేదు.

ఆనందం—నీవు మధుమయుడవు. ఆనందమయుడవు. అనంతము అపారమును అగు నీశాంతి సముద్రమును, సంశోష సముద్రమును సంచలింపజేయుటకు దేనికిని సాధ్యముకాదు. నీ ఆనందసింధువులో ఒక బిందువే జీవుల హృదయములయందు ప్రవేశించి వారిని ఆనందమునందు ముంచివేయుచున్నది. నీవీప్రపంచమును ఎంత ఆనందమయముగా చేసియున్నను, నీసహనాససౌఖ్యము తప్ప మరేదియు మానవహృదయమును సంతృప్తి నెందింపజాలదు. మాహృదయములు నీకొరకు తపించుచున్నవి. నీతో అవిచ్ఛిన్నయోగమును అనుభవించుటకు కోరుచున్నవి. నీయందు జీవింపగలిగిన వారు శాశ్వతానందమును పొందగలిగిరి.

శివం—నీవు అనంత మంగళమూర్తివి. అతనికల్పవృక్షము ఆత్మనుగూడ నీవు నిర్లక్ష్యముచేయక, ప్రేమతో పూర్ణమంగళత్వమునకు తీసికొనిపోవుచున్నావు. జగత్తునందు ఘేము

చూచు మంగళమంతయు నీ అనంతమంగళ భావముయొక్క ఛాయామాత్రమే. తల్లి, తండ్రి, భార్య, భర్త, స్నేహితుడు, సాధువు, నూనవపేమికుడు, వీరి అందరి పేమయు నీపేమ నణుమాత్రమే. నీపేమ ఆగాధము. అసారము మాజీవి తమునందలి అనుక్షణమును నీవు మాతోనున్నావు. అన్నము పెట్టుచు, దాహమునిచ్చుచు, బట్టలుకట్టుచు, రోగనివారణచేయుచు, ఓదార్పుచు, బోధించుచు, పవిత్రభావములను ఆలోచనలను కోరికలను మాహృదయములయందు జనింపజేసి మమ్మును అనుప్రాణితులనుగా జేయుచు, మాహృదయసంగ్రామములయందు సహాయము చేయుచు దుఃఖనివారణచేయుచు, ఆశలను పురిగొల్పుచు నిరంతరము అనంతోన్న పథమున నడిపించుచున్నావు. నీవు తండ్రివి, తల్లివి, స్నేహితుడవు, సహాయుడవు, హృదయనాథుడవు, చిరస్నేహితుడవు, జీవనవల్లభుడవు.

అద్వైతం—నీవు ఒక్కడవు. నీకంటె అన్యుడులేడు. ప్రపంచమునందలి అనంతభేదములు నీయందు ఐక్యతనెందుచున్నవి. భేదములన్నియు, నీయందు ఉద్భవించుచున్నవి. నీయందే పరిణామము నెందుచున్నవి. నీవు అన్నిటికిని ఆధారుడవు, కారణుడవు, ఆశ్రయుడవు, నీవు ఒక్కడవే ఆరాధ్యుడవు. మాబుద్ధులు, హృదయములు, ఇచ్చులు అన్నియు నిన్నే వెదకుచున్నవి, నీయందే పూర్ణశాంతిని పొందుచున్నవి. నీవే

మాగచ్యుష్ఠానము, నీవే మాప్రాప్యము, నీవే మా రక్షకు డవు, పృథువువు, భర్తవు, నేతవు, గురువువు.

శుద్ధం—నీవు పూర్ణమంగభుడవు. నిన్ను పాపలేశమయి నను అంటజాలడు. నీసంకల్పములు అమోఘములు, నీభావ ములు పూర్ణపరిశుద్ధములు, పూర్ణప్రేమ యుక్తములు, నీయి చ్ఛన్యాయైక శీలము నిత్యపరిశుద్ధము. నీవు మాఅంతరాత్మల ద్వారా మాతో సంపూర్ణపరిత్రేములగు వాక్కులతో మా టలాడుచున్నావు. మాజీవితము యొక్క కంటకమయమార్గ ములయందు సహితము మమ్ము నిరచాయముగా నడిపించుచు న్నావు. నీవు మాప్రాణమవు, మాగురువువు, మానేతవు, మార్గమవు, గమ్యస్థానమవు, ప్రాప్యమవు. మేము నిన్ను వెదకుచు న్నాము, నిన్ను సమీపించుచున్నాము, నీయందు శరణుజొ చ్చుచున్నాము. మాయాత్మలను నీకర్పించుచున్నాము, నీకయి వినియోగించుచున్నాము. మేము నీకు సమర్పించుప్రేమ, భక్తి రూపకమగు నై వేద్యమును గ్రహింతువు గాక! నీకు మేము మరల మరల నమస్కరించుచున్నాము.

5. నైతికజీవనము.

మహర్షి దేవేంద్రనాథాగూర్ గారు వ్రాసిన 'బ్రహ్మ ధర్మబీజము' అనగా బ్రహ్మమత సారములో ఈశ్వరోపాసనను గురించి ఆయన యిచ్చెచ్చి యున్నారు, 'తస్మిన్ ప్రీతితస్యహి యకార్య సాధనంచ తదుపాసనమేవ' అనగా, ఆయనను ప్రే

మించుటయు ఆయనకు ప్రీతికరములయిన పనులను చేయుటయు ఈరెండుకార్యములును ఉపాసనయే అని చెప్పియున్నాడు. క్రిందటిఅధ్యాయములో వణింపబడిన మానసికమును భావయుక్తమును అగు ఆరాధన ఈశ్వరభక్తిని పురికొల్పుటకు ప్రబలసాధనమనియు, గనుకనే ఆవశ్యకతవ్యమనియు ఇదివరకే కనబరచి యున్నాము. కాని, ఆరాధన కేవలము మానసికమును భావయుక్తమును మాత్రమే కాదు. అది మనజీవితముతో విశేషసంబంధము కార్యరూపమున ఫలింపవలసి యున్నది. మనమెప్పుడును మంచిపనులను చేయుచుండ నలయునని ఆయన కోరుచుండును. ఆయన కోరికప్రకారము, లోకోపకారములగు పనులనుచేయుటకు మనకు తీవ్రమయిన యిచ్ఛయు, ప్రబలమయిన ప్రయత్నమును లేని యెడల, మనకు యీశ్వరునియందు మిథ్యాగౌరవమును, మిథ్యాభక్తియునే గాని నిజమయిన గౌరవమును, నిజమయినభక్తియు ఉండజాలవు.

మనము ఒక మనుష్యుని ప్రేమించినప్పుడు ఆయనకు ఇష్టమయిన పనులనుచేసి ఆయనను సంతోషపెట్టుటకు ప్రయత్నింతుము. కేవలస్తోత్రపాఠములతో ఆయన సంతోషింపడని మనమెరుగుదుము. అట్లే మన యీశ్వరప్రేమయు ఆయన కిష్టమయిన కార్యములనుచేసి, ఆయనను సంతోషపెట్టునట్లు మనలను పురికొల్పును. మనము ఆయన నెట్లు సంతోషపెట్టగలము? ఆయనకు ప్రీయమయిన కార్యములేవి? మను

ష్యుడు స్వాభావికముగా, యీశ్వరుని యొక్క అస్తిత్వమును గురించియు, ఆయన లక్షణములను గురించియు తెలిసికొనుటకు శక్తికలిగి యున్నాడనియు, యీవిషయములో ఏశాస్త్రమును గాని, ఏప్రవక్తను గాని అంధప్రాయముగా విశ్వసింప పనిలేదనియు ఇదివరకే చెప్పియున్నాము, అట్లే యీశ్వరునికి అంగీకారమేదో అనంగీకారమేదో తెలిసికొను శక్తి గూడ మానవునికి స్వాభావికముగనే కలదని బ్రాహ్మణులు నమ్ముదురు. మన సహజజ్ఞానమూలమునను బుద్ధి మూలమునను యీశ్వరుడెట్లు ప్రకాశించుచున్నాడో అట్లే మనమనస్సాక్షిమూలమున గూడ యీశ్వరుడు ప్రకాశించుచున్నాడు. మనస్సాక్షియొక్క స్వభావమును గురించి—ఎంతవరకు అది తన ఆజ్ఞలద్వారా ప్రత్యక్షమో, ఎంతవరకు అది పరిశీలనమీద ఆధారపడియుండునో, ఎంతవరకు అది విద్యాభివృద్ధులను, చావ్యాప్తిగతులను అనుసరించి యుండునో—ఇట్టి అంశములన్నిటిని గురించి బ్రాహ్మణులలో అభిప్రాయభేదములుండవచ్చును. కాని, మనకర్తవ్యకర్తవ్యములను తెలిసికొను స్వతస్సిద్ధమయిన శక్తి మనకొకటి కలదనియు, దానినే, మనము మనస్సాక్షియందుమనియు అందరును అంగీకరించిన సత్యము. ఈ శ్వరుని యెడల మనకు కర్తవ్యములగు విధులు కొన్ని కలవనియు, మనము సోపాధిక జీవులమును, హేతుజ్ఞానము కలవారమును గనుక మనయెడల మనకు కొన్ని విధులు కలవనియు,

మనతోడి మానవుల యెడలను, ఇతరజంతువుల యెడలను మనకుకొన్నివిధ్యుక్తధర్మములు కలవనియు మనస్సాక్షి మనకు బోధించుచున్నది. ఉదాహరణము—ఈశ్వరుని యెడల మనము భక్తిప్రేమలు కలిగి, ఆయన ఆజ్ఞానువర్తనమయి యుండవలెను. మన శరీరాలోగ్యము విషయమయి జాగ్రత్తపు చ్చుకొనవలయును. మన మనస్సులును ఆత్మలును అభ్యున్నతి ని పొందుటకయి జ్ఞానసాధన చేయవలెను. మనతోడి మానవులతో సత్యమును, న్యాయమును అగు ప్రవర్తనము కలిగి దయాదాక్షిణ్యములు కలవారమయి యుండవలయును. పెద్దలను, ప్రభువులను, గురువులను గౌరవింపవలెను. రక్తస్పర్శ, వివాహము, మతము, మొదలయిన బంధములచే సమకూర్చబడి మనతో సామీప్యసంబంధము కలవారి యెడల విశేష ప్రేమ, విశేషశ్రద్ధ కలిగియుండవలెను. ఈప్రకారముగా మనస్సాక్షి మన యెదుట బాహ్యభ్యంతరములకు సంబంధించిన పవిత్రాదర్శములను ప్రకాశింప జేయుచున్నది. మనకు జ్ఞానాభివృద్ధి అయిన కొలదిని, మనము మనస్సాక్షియొక్క ఆదేశములకు బద్ధులమయి అధికవిశ్వాసముతో దానిని అనుసరించినకొలదిని, ఆయాదర్శము గంభీరతయందును వైశాల్యమునందును పెరుగుచుండును. ఆదర్శములు ఉదారతరములగుచుండును. మనస్సాక్షి మనకుగల సంబంధముల నన్నిటిని, దేవునితో, మనకుటుంబములోని వారితో, మనసంఘము వారితో,

మనదేశముతో, మానవజాతితో, మనకుగల సంబంధములను స్మరిని గుర్తెరిగి ఆయాసంబంధములకు తగిన విధ్యుక్తధర్మములను నెరవేర్చవలయునని ఆదేశించుచున్నది. వివిధగుణయుక్తమగు మనస్వభావము యొక్క, శారీరిక, మానసిక, భావుక, ఆత్మీయ, సంబంధములయిన వివిధదృక్పథములను గుర్తెరిగి, వీనిలో ప్రతిభాగము యొక్క ఉన్నతసాధనకు తగిన కార్యప్రణాళులను తయారు చేయుచున్నది. ఈ ప్రకారముగా, 'తస్యప్రియకార్య సాధనమ్,' 'ఆయనకు ప్రియమయిన కార్యములను చేయుట' యనగా మన మనస్సాక్షి మనయెదుట ప్రకాశింపజేయు ఆదర్శానుసారముగా ప్రవర్తించుటయే. దీనిని బ్రాహ్మలు ఈశ్వరోపాసనలోని ఒకయంగముగా నెంచుచున్నారు. మతమనగా కేవలము 'ఏవో కొన్నికర్మకలాపములను ఆచరించుటయు లేక కొన్ని భావములను భావించుటయు మాత్రమే' అను భ్రమనుండి వారెప్పుడును దూరముగనే తొలగుచున్నారు. వారెన్నడును మతము నుండి నీతి వర్తనమును వేరుచేయరు. వారికి, అంతఃకర్మశుద్ధిని పొందుటయు, ఆంతరంగిక బహిరంగజీవనములలో సత్యమును న్యాయమును దయాపూర్వకమును అగు నర్తనము సలవరచుకొనుటయు, బుద్ధిమనస్సాక్షి తమకు ప్రకాశింపజేసిన ఉన్నతాదర్శానుసారముగా తమ కుటుంబజీవనమును సంఘజీవనమును సంస్కరించుకొని పునర్నిర్మాణము చేసికొనుటయు, ఇవి అన్నియు మత

ము యొక్క పృథానాంగములే అయియున్నవి. మతజీవనము యొక్క, ధర్మజీవనము యొక్క, ఈయున్నతా దశ్యమును పాలించుటలో, వారికి సుభవిచిత్రమనమును, బాధలను, వారు సంతోషపూర్వకముగా ఎదుర్కొను చున్నారు, సహించుచున్నారు. మతమునగా కొన్ని కర్మలను చేయుట లేకమానసికముగ కొన్ని భావములను భావించుటమాత్రమేయనియు, జీవితమునకును మతమునకును సుబాధములేదనియు, మన దేశములోను, కొంచెమెచ్చుతగ్గు అన్ని దేశములలోను జనసామాన్యము అభిప్రాయపడుచున్నారు. మతమునందు ఎంతటి భిక్షానము కలవాడయినను, అసత్యము, లంచములిచ్చుట, పుచ్చుకొనుట, మొదలయిన వాడుకలో నున్నట్టియు, సామాన్యముగా గొప్పవారు అనువారు సహితము ఆచరించుటకు వెనుదీయనట్టియు, దురాచారములకు లోనయి యుండవచ్చుననియు, కుటుంబములోను సంతానములోను జరుగుచున్న నీతి విరుద్ధములగు కార్యములను ఆమోదింపవచ్చుననియు, మతాచారములను పేరిట ఎంతకూడని పనులయినను ఆచరింపవచ్చుననియు, తమ చుట్టునుగను దురాచారములను అణచివేయుటకు తామెంత మాత్రమును జోక్యము కలుగజేసికొనక ఉండవచ్చుననియు జనసామాన్యము అభిప్రాయపడు చున్నారు. బ్రహ్మమతము ఇట్టి విరుద్ధాచరణమును నిషేధించుచు, తీవ్రముగా ఖండించుచు, ధర్మజీవనము యొక్క ఉన్నతాదర్శమును ప్రద

ధ్వింపుచు దాని కనుగుణ్యమగు కఠినసాధనను నియమించుచు
 న్నది గనుక నే ప్రజాబాహుళ్యము యొక్క ఆమోదమును సు
 లభముగా పొందజాలకున్నది. బ్రహ్మమతావలంబకులు కా
 గలుగుటకు విశేషనైతిక బలశౌర్యములు కావలసియున్నవి.
 సంఘము ప్రతిఘటించి నిలిచినను, తాను ఏకాకియై యుం
 డి సంఘమువలని సమస్తబాధలను అనుభవింపవలసివచ్చినను,
 ఈశ్వరునిపలు భారమువేసి తాను నమ్మిన దానిని ధైర్యము
 తో అనుష్ఠింపవలసి యున్నది. బ్రహ్మమతము ఆరంభములో
 నే యాధజీవనమునకు పురిగొల్పుచున్నది. ప్రతిసాధకుడును
 ధర్మరంగమున ఆమరణాంతము సంగ్రామము సలుపవలసి
 యున్నది. జీవితముయొక్క సమస్త విభాగములలోను ఉండు
 దురాచారములను ఖండించి, సంస్కరణములను నెలకొల్పవల
 సి యున్నది. స్వభావముచేతనే పూర్వాచార తత్పరులయిన
 ట్టియు, కార్యశూరులు గాక విశేషభావుకులయిన ట్టియు జాతి
 యందు, ఈమతము శీఘ్రప్రవేశము నొందకపోవుటకు ముఖ్య
 కారణము దీనియొధలక్షణమే. బ్రాహ్మసంఘము ఆచరణలో
 పెట్టినట్టియు, పూర్వాచార పరాయణులు కూడ వాని విలువ
 ను గ్రహించి, ఆమోదించి, క్రమక్రమముగా తమ సంఘము
 లో ప్రవేశపెట్టు చున్నట్టియు, కొన్ని సంస్కరణములు
 ఈక్రింది అధ్యాయములో కనబరచబడును,

5. విగ్రహారాధన — జాతిభేదము.

మూడవ అధ్యాయములో చెప్పబడిన 'ఉపాసన'ను గురించి బాగుగ తెలిసికొనినవారు, విగ్రహారాధన ఈశ్వరుని యొక్క అనంతత్వమునకును, జాతిభేదము ఈశ్వరునియొక్క పితృత్వమునకును పృథ్వివిరుద్ధములని స్పష్టముగా తెలిసికొనగలరు. పరమేశ్వరుడు అనంతుడు గనుకను దేశకాలాతీతుడు గనుకను మనవలె శ్రద్ధతో పోషింపవలసిన శరీరము లేనివాడు గనుకను అన్నపానరూపమునను, పత్ర, పుష్ప, ఫల, వస్త్ర, రూపమునను మనమిచ్చు నైవేద్యాదులు ఆయనకు అవసరము లేదని స్పష్టమగుచున్నది. ఆయనకు ఇట్టి వస్తువులు అవసరము లేనప్పుడు వీని నిచ్చుటవలన ఆయనను సంతోషపెట్టజాలము. అజ్ఞానులు, సత్యోపాసనను గురించి తెలియనివారు, ఆయనకు ఇట్టి వస్తువుల నర్పించి, అందువలన పాపము కట్టుకొనకపోవచ్చును. కాని, బుద్ధిమంతులును, సత్యమయిన ఆరాధనను గురించి తెలిసికొనినవారును, అట్టి పార్థివపదార్థములను సమర్పించుటవలని నిష్ప్రయోజనమును గ్రహించినవారును, అట్టి వేళాకోళపు ఆరాధనను చేసినయెడల వారికి తప్పక పాపముసంభవించును. కావున, బ్రహ్మమతము, తదవలంబకులను విగ్రహారాధనతో ఎట్టి సంబంధమును కలుగజేసికొన గూడదని శాసించుచున్నది. విగ్రహారాధకులలో కొందఱు చెప్పు ఆలోచనగలవారు విగ్రహారాధనకు మరియొక కారణ

ము చెప్పుచున్నారు. ఆరాధన చేయునప్పుడు ఈశ్వరునిమీద మన మనసు నిలుచుటకుగాను మన కన్నులయెదుట ఒక విగ్రహముయొక్క గాని, ఒక చిహ్నముయొక్క-గాని సాహాయ్యము అవసరము, అని, నారు చెప్పుచున్నారు. అదియును సయ్యక్తికముకాదు. పరిమిత వస్తువులు అపరిమితుడయిన పరమేశ్వరునికి ప్రతినిధులుగా నుండజాలవు. వారు చెప్పునట్లు సాహాయ్యమే కావలసియున్నయెడల, ఆయన సర్వవ్యాపకుడు గనుక, ఆకారిముతోగాని పరిమాణముతోగాని పనిలేక భూమ్యాకాశములయందుండి సమస్తవస్తువులు ఆయన ఆవిర్భావమును ప్రకాశింపజేయుటకు సహాయకారులగుచునేయున్నవి. అట్లు ప్రకృతియందలి వస్తుసముదాయమును విసర్జించి మానవహస్త నిర్మితమగు విగ్రహమునే సాహాయ్యముగా గ్రహించువారు, పరమేశ్వరుడు పరిమిత శరీరులమగు మనవలెనే కన్నులతో చూచుననియు చెపులతో వినుననియు ఇట్లే ఆయనకును సకలేంద్రియములును అవసరమని తాము స్వయముగా అభిప్రాయపడుచున్నారు. లేక అజ్ఞానులయందు అట్టి దుర్భాగములను బలపరచుచున్నారు, పోత్రహించుచున్నారు. మనము ఇతరులను తప్పుదారిని బెట్టు ఏపనులను చెయ్యగూడదు. సత్యమయిన ఆరాధనను, సత్యమయిన మతమును జనసామాన్యము గ్రహించునట్లు, నాధ్యమయినంతవరకు ప్రయత్నింపవలెను. కావున, మన దైనిక ఉపాసనలలో మూర్తిమే

గాక, మన జీవితములోని సమస్త వ్యాపారములలోను మూడవ అధ్యాయములో చెప్పబడిన ఆధ్యాత్మికోపాసనయే చేయవలయుననియు, విగ్రహారాధనాది సమస్త నిషిద్ధకర్మలను మాని వేయవలయుననియు బ్రహ్మమతము బోధించుచున్నది. జాత కర్మ, నామకరణము, అక్షరాభ్యాసము, ఉపనయనదీక్ష, వివాహము, జన్మదినము, శవదహనము, శ్రాద్ధము, మొదలయిన సమస్త కుటుంబ విషయికమయినట్టియు, సంఘవిషయికమయినట్టియు కర్మలయందు ఈశ్వరుని ఆరాధించుటలో, ఆయన స్తోత్రవందన స్మారనాదులతోనే అర్చింపబడవలెను, విగ్రహారాధనము మొదలయిన మూఢాచారములకు సంబంధించిన పరిశుద్ధాస్తిక కర్మలే జరుపబడవలయును. ఇట్టి సమయములయందు జరుపబడవలసిన కర్మలను గురించి బ్రహ్మసమాజము కర్మగ్రంథములను ప్రచురించియున్నది. ఈకర్మలను సాధారణముగా అనుష్ఠానములందురు. మూఢ దురాచారసంబంధము లేని ఇట్టి ఆస్తికకర్మలను ఆచరించువారు 'అనుష్ఠానిక బ్రాహ్మణులు' లేక 'బ్రాహ్మణులు' అని చెప్పబడుదురు.

విగ్రహారాధన ఈశ్వరుని అనంతత్వమునకు ఎట్లు విరుద్ధమయి, సత్యారాధనకు ప్రతిబంధకముగా నున్నదో అట్లే మన దేశమునందు ప్రస్తుతము వాడుకలోనున్న వంశానుగతమగు జాతిభేదము మానవ సోదరిత్వమునకును తన్మూలమున ఈశ్వరపితృత్వమునకును విరుద్ధముగానున్నది. ఈశ్వరుడు స

ర్నమానపులకును సామాన్యపితగనుక స్త్రీ పురుషులందరును, సోదరులును సోదరీలును, అగుచున్నారు. గమక మానపులందరును పరస్పరము అట్లే భావించుకొనవలయును, అందరిని సమాన సోదరభావమునకు చేర్చుకొనవలెను, అందరికిని సమాన స్వాతంత్ర్యములును హక్కులును ఇవ్వవలెను, ఏదో యొకకుటుంబములో పుట్టినడన్నంత మాత్రముచేత ఎవడును అసహ్యించుకొనబడగూడదు. వానికివిద్యాభ్యాసము, ఇష్టమువచ్చిన వృత్తి నవలంబించుట, ఇష్టమువచ్చినవారితో నంబంధ బాంధవ్యములు చేసికొనుట మొదలయిన హక్కులులే కుండ చేయగూడదు. పృస్తుతము వాడుకలోనున్న జాతిభేదము, అసూయావిద్వేషజనకమగుటచేతను, అనేక కల్పితభేదములకు కారణమగుటచేతను క్రూరమును అనాగరికమును అస్వాభావికమును అయియున్నది. కావున, బ్రాహ్మణులు జాతిభేదమును నిరసించుచు వివిధజాతులలో భోజనప్రతిభోజనములు అంతర్జాతీయవివాహములు ప్రోత్సహించుచున్నారు. బ్రాహ్మసమాజములో ఒకడు ఒకకుటుంబములోగాని జాతిలోగాని పుట్టినాడన్నంతమాత్రముచేత తనమతావలంబకులతో వివాహాది సంబంధములు జరుపుకొనుటకు గాని, ఋద్ధిచేతను ఇతరయోగ్యతలచేతను తగియుండినయెడల, మతాచార్యుడు మొదలయిన పదపులకు అధిష్ఠింపబడి ఆయాకార్యములు జరుపుటకుగాని అనర్హుడు కాజాలడు. జాతిభేదము, సత్యమయి

న మతమునకును, సత్యమయిన జాతీయభావమునకును, మానవసోదరత్వమునకును విరుద్ధమయిన ఆచారముగనుక బ్రాహ్మలు జాతిభేద నిర్మూలనమును, ఒకమతధర్మముగా నెఱుఁగురు. బ్రహ్మసమాజము లోకమునకంతకును ఒక ఆదర్శసంఘముగా నుండుటకు ప్రయత్నించుచున్నది. సంఘములోనివారందరు స్నేహభావముతోను, ఐకమత్యముతోను కలిసిమెలసి యుండునట్టియు, ఈశ్వరుని హృదయపూర్వకముగను సత్యముగను ఆరాధించుటలో పరస్పర సాహాయ్యము చేసికొనుచుండునట్టియు, ఈశ్వరుడు తమకు ఇచ్చిన సమస్తశక్తులను సంపూర్ణాభివృద్ధి నొందించుకొనుటకు ప్రయత్నించుచుండునట్టియు ఒక ఆదర్శసంఘమును లోకమునకు ప్రదర్శించుటకు ప్రయత్నించుచున్నది. ఈసంఘములో అగ్రిజాతులు నిమ్నజాతులు, అనుభేదము లేక ఒకసర్వోత్కృష్టమయిన పరిశుద్ధనాగరికసంఘము పెంపొందుచున్నది. నిశ్చలమును పవిత్రమును అగు ఈశ్వరభక్తియు పరిశుద్ధమగు మానవప్రేమయు పెంపొంది, కల్పితభేదములు నశించి, సాధారణముగా మానవసంఘము, విభిన్నముగా హిందూసంఘము, భావికాలములో ఎట్లుండవలయునో దానిని బ్రహ్మసమాజము ప్రదర్శింప ప్రయత్నించుచున్నది.

6 వివాహము, స్త్రీ స్వాతంత్ర్యము.

మానవభ్రాతృత్వమును స్థాపించుటకును దానిని పెం

పొందించుటకును, జాతిభేదము ఎట్లుభంగకరముగానున్నది అట్లే స్త్రీల అస్వాతంత్ర్యముగూడ. ఈశ్వరసమక్షమున స్త్రీ పురుషులు సమానులు, సమానహక్కులనే సమానస్వాతంత్ర్యమునే కలిగియుండవలెను, అనుసత్యమును ఆదర్శరూపకముగాను, కార్యరూపకముగాను స్థాపించుటకు ప్రతిబంధకముగానున్నది. ప్రస్తుతహిందూసంఘములో, స్త్రీలెప్పుడును పురుషులకు లోబడియుండవలసివచ్చుటచే స్త్రీలు, పురుషులతో పాటు సంఘములో సమానగౌరవముతో ఆదరింపబడుటకుగాని, పురుషులతో సరిగా విద్యాభ్యాసముచేయుటకుగాని, ఇతరవిధముల ఆత్మాభివృద్ధి చేసికొనుటకుగాని అనుకూలములం తగాలేవు. కావున బ్రహ్మసమాజము, దానిస్థాపకుని కాలమునుండియు, పురుషులతోపాటు స్త్రీలకు సమానస్వాతంత్ర్యమును హక్కులును ఉండవలెనని ప్రతిపాదించుచున్నది. రాజారామమోహన రాయలయొక్క ప్రయత్నము వలననే చనిపోయిన తమభర్తలతోపాటు స్త్రీలుకూడ చితులెక్కవలసిన సహగమన దురాచారము మాన్పివేయబడెను. అప్పటినుండియు బ్రహ్మసమాజము స్త్రీలకు విద్యచెప్పిరిమేట, ౯న్నియితరవిధములను అభివృద్ధి నొందించుట అను అంశములనుగూడ తనసంస్కరణప్రణాళికలో చేర్చుకొనియున్నది. బాల్యవివాహములు, పురుషులకును, స్త్రీలకును శారీరక మానవికాసమునకును అభ్యున్నతికిని భంగకరమగుటచే బ్రహ్మ

10349

